

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्द भूमि

The Ananda Bhoomi

वर्ष ३४ अङ्क ६ आश्विन शुक्लपूर्णिमा (कति पुन्हि)

SKYWORTH MULTI MEDIA

- *Surround sound system
- *Full multisystem with secam
- *LG picture tube
- *PCB sanyo 3y12
- *Child Lock
- *AV stereo
- *Full function Remote control

5 Years
Warranty

SKYWORTH
COLOR TELEVISION

KIRARA
APPLIANCES

TOYO AC

GAS STOVE

RICE COOKER

CD/VCD/DVD/MP3

Shower Bath

Marketed by: **KIRARA** ELECTRONICS NEPAL
Fax: 4228401. Email: Kirara@vianet.com.np

इत्कृष्ट यात्रा.....इत्कृष्ट यात्रा पवनधकसंग

बौद्ध तीर्थयात्रा भ्रमण

बौद्ध चारघाम

थाइल्याण्ड

श्रीलंका

चीन

व्यान्मार (बर्मा)

सम्पर्क:

ललित मण्डप

हावल्लु मण्डल दुर्ग (प्रा.) लि. ==

हरिहर मवन, पुलचोक, ललितपुर (साम्राजाताको अगाडि)। फोन: ५५८६५२६, ५५३७२२३। मोबाइल: ९८५००७५८३ (दुख)

इमेल : lmc@wlink.com.np वेबसाइट : www.lalitmandap.com.np

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्दभूमि

बु.सं. २५५०

ने.सं. ११२६ कति पुन्हि

२०६३, आश्विन शुक्लपूर्णिमा

वर्ष ३४ अंक ६

The Ananda Bhoomi A Buddhist Monthly:

Year. 34 No. 6

बुद्ध वचन

अप्पमत्तो अयं गन्धो- यायं तगर चन्दनं
यो च सीलवतं गन्धो-वाति देवेसु उत्तमो ॥१३॥

तगर, चन्दनादिको सुगन्ध कम्ती छ । शीलवानहरूको
सुगन्ध देवलोकसम्म पनि फैलिन्छ ।

“फूल वर्ग” धम्मपद

कार्यालय ठेगाना

आनन्दकुटी विहार गुठि

पोष्ट बक्स : ३००७, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

फोन : ४२७१४२०, फ्याक्स : ४२२८०९७

ई-मेल : anandkutibihar@ntc.net.np

विषय सूची

१) सम्पादकीय		२
२) पाठक प्रतिक्रिया		३
३) बुद्धधर्म र शिक्षा	- भिक्षु सुजन कीर्ति	४
४) बुद्धधर्म र विज्ञान	-एञ्जिला शाक्य शाक्यहि परियति	७
५) डा. गणेश माली.....	आशारत्न शाक्य	९
६) आचार्यको लेखको खण्डन.....	डा. सानुभाई डंगोल	१२
७) significance.....	Dr. mali	१६
८) synopsis.....	macha jyapu	१७
९) बौद्ध गतिविधि		२१

आवरण पृष्ठ

मगतान बुद्ध आफ्ना जननी मातामाया देवीलाई तुषित
देवलोकमा बर्षावास तीन महिनासम्म अभिधर्म देशना गर्नु
भई पृथ्वीमा फर्कनु भएको सचित्रात्मक दृष्य

वार्षिक रु. १५०/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौं

नेपालको पहिलो बौद्ध आर्थिक पत्रिका

आनन्दभूमि

निर्देशक

भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविर
४२७१४२०

सल्लाहकार

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
तीर्थनारायण मानन्धर
४४८२९८४, २७०३८९

सम्पादक

भिक्षु धर्ममूर्ति
४२७१४२०

प्रबन्ध सम्पादक

संघरत्न शाक्य
४२२७७९९

सहयोगी

भिक्षु प्रजारत्न
४२७१४२०

आर्थिक व्यवस्थापक

माणिकरत्न शाक्य
४२२९५०५

विशेष सहयोगी

त्रिभुवनधर तुलाधर

सहयोगी

मणिरत्न तुलाधर
४२२५२०३०

सहयोगी

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघः),
भिक्षु मैत्री महास्थविर (लुम्बिनी), अ. ईन्द्रावती,
सत्यना शाक्य, नरेश वज्राचार्य/विद्यादेवी शाक्य
(वुटवल), याम शाक्य (बेनी), सर्जु वज्राचार्य
(पाल्पा), उत्तम बुद्धाचार्य (पोखरा), कृष्णप्रसाद शाक्य
(बाग्लुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ) शेखर शाक्य
(नारायणगढ), सुवर्णमुनि शाक्य (भैरहवा),

मुद्रण

एस्. प्रिन्टर्स, काठमाण्डौ

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहार गुथि
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

का.जि.द.नं. ३४/०३४/३५/म.क्षे.हु.नि.द.नं. ७/०६९/६२

सम्पादकीय

नेपालको धेरैजसो चाडपर्वहरु कुनै न कुनै धर्मसंग जोडिएर आएका चाडपर्वहरु हुन् भन्दा अत्युक्ति नहोला । अतः ती चाडपर्वलाई धार्मिक चाडपर्वको रूपमा लिन सकिन्छ । धार्मिक चाडपर्वहरु मनाउँदा धार्मिक वातावरणमा मनाउनुमा नै उचित हुन्छ । आनन्ददायि हुन्छ । धार्मिक वातावरण भन्नाले करुणा, मैत्री, सहृदयता, सहिष्णुता, समता एकता र शान्तिले भरिएको क्षणहरु वा अवस्थालाई लिन सकिन्छ । जुन वातावरणले प्रत्येक प्राणिलाई सुखानुभूति दिन्छ । आनन्द, उल्लास र शक्तिको अनुभूति दिन्छ ।

जहाँ हिंसा, अहंमता र स्वार्थ हुन्छ त्यहाँ धार्मिक वातावरण हुँदैन र जहाँ धार्मिक वातावरण हुँदैन त्यहाँ कुनै पनि धार्मिक चाडपर्व मनाउनेलाई सुखानुभूति पाउँदैन ।

अतः बुद्धको महान उपदेशअनुसार आफुलाई उपमाको रूपमा लिएर अरु कसैलाई हिंसा वा हानी नगर्नु, कसैको घात नगर्नु नै आफु सहित सबैको लागि हित हुन्छ । आफु रमाउन चाहे जस्तै अरु सबै रमाउन चाहन्छन् आफु सुखी र दिर्घायु हुन चाहे जस्तै अरु पनि सुखी र दिर्घायु हुन चाहन्छन् ।

त्यसकारण भयरहित घृणारहित वातावरण सृजना गरी एकआपसमा मिलेर शान्तिपूर्वक धार्मिक वातावरणमा मनाउने चाडपर्वहरुले नै साच्चैको मनोरञ्जन दिन्छ । जुन दीगो र प्रेरणादायि हुन्छ । अनुकरण र अनुसरणयुक्त हुन्छ ।

हामी सबै नेपालीले आ-आफ्नो धर्मानुसारको चाडपर्वहरु त्यसरी नै मनाउन सकून्; करुणा, मैत्री र प्रेम बाड्न सकून् । यहि नै आनन्दभूमि परिवारको मंगलमय कामना छ ।
सबैमा मंगल होस् ॥

बुद्धधर्ममा देखापरेका लेख विकृति र विचलनहरु सम्बन्धमा एक अध्ययनका लेखक डा. सानुभाई डंगोल र त्यस लेखका खण्डनकर्ता आचार्य धर्मबज्र (गुरु श्रीधर शम्शेर राणा) धारवाहिक रुपमा प्रकाशित गर्दै आनन्दभूमि सम्पादक ज्यूले सबैलाई ज्ञान लाभ गराइदिनु भएकोमा हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु। अज्ञान दुःखका मूल कारण हुन् भने, ज्ञान शक्ति हो। अज्ञानिले जे देख्छ, सुन्छ त्यसैलाई सत्य ठान्दछ तर त्यसको ठीक उल्टो ज्ञानी विद्वानले गहन अध्ययन, चिन्तन मनन गरेर निष्कर्षमा पुग्दछ। विदेशी इतिहासकारहरुले तिथि मिति बेगरका धेरै नेपाली इतिहास र आफ्नो देश, संस्कृति र परिवेश अनुसार व्याख्या गरी लेखेका बुद्धधर्मका पुस्तकहरु बजारमा प्रशस्त पाइन्छ। यस्ता पुस्तकहरुलाई हामी सन्दर्भ श्रोत पुस्तकको रुपमा ग्रहण गरेर आफ्नो उचाई ६ इन्च बढेको महशुस गर्दछौं। यस्ता पुस्तकहरु प्रति हामीहरु सबै गम्भीर हुनु पर्दछ। गलत सुचनाबाट अनर्थ हुन्छ। माथि उल्लेखित शिर्षकहरुको लेखलाई आचार्य धर्मबज्रज्यूले बडो मार्मिक र सप्रमाण खण्डन गर्नुका साथै साख्य भाषाको प्रसंग उठाउनु भएकोले आगामि लेखमा साख्य (संकेत) भाषा सम्बन्धि लेख लेख्न हुन सादर अनुरोध गर्दछु। साख्य

भाषाका गलत प्रयोग (बुझाई) ले गर्दा बज्रयान बुद्धधर्ममा धेरै विकृति आएको छ। प्रा. चुडानाथ भट्टराईद्वारा लिखित "तन्त्र सर्वस्व" प्रकाशन ने.रा.प्र.प्र. २०४१ मा पनि बज्रयान सम्बन्धि धेरै कुराहरु संस्कृतमा श्लोक सहित साख्य भाषा उल्लेख भएको छ। त्यसमा कतिसम्मको सत्यता छ? बज्रयान बुद्धधर्म अनुकुल छ छैन? त्यसमा म अनभिज्ञ छु अर्को कुरा नेपालबाट नै महायान बज्रयान बुद्धधर्म तिब्बत प्रवेश गरेका हुन्। तर तिब्बती लामा गुरुहरुले नेपालका बज्राचार्यहरुले जस्तै चर्या गीत (चचा) गाउने, यज्ञ, श्राद्ध, ब्रत तीर्थसेवा, आचार्याभिशेक, भिमरथारोहण, आदि कर्मकाण्ड जजमानी पूजाहरु गरेको पाइएको छैन। किन? या त नेपालका गुरु बज्राचार्यहरुले तिब्बती लामा गुरुहरुलाई नसिकाएका हुन्? अथवा उक्त क्रिया महायान, बज्रयान बुद्धधर्म अनुकुल नभएको हुनाले त्यसलाई लामा गुरुहरुले छाडेका हुन्? हेतु प्रत्यय के छ? तपाईं बुद्धधर्म तन्त्र र महायान, बज्रयानका विशेष ज्ञाता हुनु भएको नाताले बिगतमा जस्तै यसलाई पनि समिक्षा सिंहावलोकन गर्नुभई यथासमय धर्मरसपान गराई दिनुहुनेछ भन्ने पूर्ण आशा राख्दछु।

- कमलराज बज्राचार्य

ल.पु बुबहाल

म्वाय् सय्की

- चन्द्रकाजी शाक्य

यटाबहाल लगनटोल

बुद्ध धर्म व संघयात म्हसिकी,
माँ, बौ व गुरुपिन्त माने याय् सय्की
श्रद्धावान जुया न्हाबलें शरणे वने सय्की,
दुःख, अनित्य अले अनात्मा सागर तरे जुयेगु नं सय्की ॥
बुद्धयात न्हाबलें मार्ग दर्शक धका माने याय् सय्की
थःगु भरोसा थःहे जक खः धैगु सिकी
अतृप्त तृष्णायात हां नापं ल्यें थला वान्छवय् सय्की
कु संस्कार तोता सदाचार जुयगु नं सय्की
थःगु व परयागु हित ज्वीगु जक ज्यज याय् सय्की
न न गुबलें बुबर्म याय्गु मर्तीजक न वय्कं मर्त
कु कर्मयात हे जक धर्म भाःपि सय्की

अकुशल कर्मयात हे पाप धका थुइके गु नं
सय्की
स्याय्गु, पालेगु, खुइगु, व्यभिचार वभ्रष्टाचार
याय्गु तोती
अले स्याक्क, छाक्क, मखुगु खँ ल्हाय्गु तोती
राग, द्वेष, व मोहयात सदाया लागी त्याग याय्
सय्की
कायिक, वाचिक व चित्त शुद्ध नं तय् सय्की।
परिश्रम व विश्राम, भोक व भोजन
मैन बाणाँ यात सन्तुलन तय् सय्की
द्युराचारी जुया गुबलें म्वाय् गु कुत याय्मते
सुखमय जीवन हना म्वाय्गु सय्की

बुद्धधर्म र शिक्षा

- भिक्षु सुजनकीर्ति, बैकक

बुद्धकाल देखि नै भिक्षुहरूको शिक्षा शुरु भएको थियो । बुद्धले बोधिज्ञान प्राप्त भएको तीन महिना पश्चात ६० जना अरहत भिक्षुहरूको माफमा सर्वप्रथम बुद्ध धर्मको जन्म (प्रतिपाद) भयो त्यहाँ संलग्न भिक्षुहरूलाई र भिक्षुहरूको शिक्षा शुरु भयो । यसरी भिक्षुहरूको शिक्षा बुद्धकालिन समयमा नै भएको थियो । बुद्ध स्वयंले बुद्ध धर्म शिक्षा दिनु भयो । अन्तमा यो चार आर्यसत्य र अनित्य दुःख अनात्मलाई बुझेर धर्मचक्र प्राप्त गरी बुद्धका पहिलो धर्मदुत बनेका थिए । त्यसपछि छोटो समयमा नै त्यतिबेलामा मानिसहरूमा बुद्ध धर्मको प्रभाव बढ्दै गएका थिए र मानिसहरू धेरै भिक्षुत्व ग्रहण गरी बुद्धदायाद हुन आउनु भएका थिए ।

बुद्ध धर्मको स्थापना कालदेखि नै बुद्ध धर्ममा प्रवेश गरी प्रव्रजित (भिक्षु) हुनु भएकाहरूको जीवनी (असितिमहाश्रावक) अध्ययन गर्ने हो भने धेरैलाई लौकिक (ग्रहस्थ) जीवनको र (धार्मिक) प्रव्रजित बारेमा राम्रो ज्ञान भएको पाउँछौं । त्यति बेलाका धेरै भिक्षुहरूले त्रिवेद अध्ययन गर्नुका साथै कोही त्रिवेदाचार्य समेत भएका पनि थिए । जस्तै कोण्डण्य, नदीकस्सप, गयाकस्सप आदि ।

त्यसैगरी भिक्षुहरूको शिक्षालाई बुद्धधर्ममा दुई प्रकारले विभाजन गरिएको छ ।

१. ग्रन्थ धुर - बुद्धोपदेशको अध्ययन
२. विपस्सना धुर - बुद्धोपदेश अध्ययन गरी चित्त शुद्ध गर्ने अभ्यास गर्नु ।

बुद्ध धर्ममा श्रद्धा उत्पन्न भई प्रव्रजित हुन आउने भिक्षुहरूको उपनिसयलाई विचार गरी भगवान बुद्ध उनीहरूको लागि उचित धर्म सिकाउने गर्नु हुन्थ्यो । त्यसैले धर्म विनयको अध्ययन र बुझिनु नै बुद्ध धर्ममा अग्र रहेको देखिन्छ । विपस्सना वा चित्त शुद्धि तर्फ भिक्षु हुनलाई निर्देशन गर्नु भएको कम्मै देखिन्छ । विपस्सना धुरलाई पहिलै धारणा गरी लिनु हुने भिक्षुहरूमध्येमा भिक्षु चक्षुपाल थेर अग्रमा भेटिन्छ । उहाँ भिक्षु भईसकेपछि भगवान बुद्धले ग्रन्थधुर र विपस्सना धुरमा कुन धर्ममा अभ्यास गर्ने इच्छा छ त्यसैमा प्रयत्न गर भनि भन्दा चक्षुपाल थेरले बुद्धो भएँ त्यसैले पढ्न कण्ठ गर्न तथा सम्झन त्यति सकिदैन त्यसैले विपस्सना धुर तिर नै अपनाउने छु भनी विपस्सना धुरमा अभ्यास गर्नुभई अरहत हुनुभएको उदाहरण धर्मपदको पहिला गाथा 'मनोपुब्ब ... को अध्ययनबाट थाहा पाउन सकिन्छ ।

भगवान बुद्ध ४५ वर्षसम्म विभिन्न गाउँ ठाउँ शहरमा

धर्मप्रचार गर्नु भई ८० वर्षको उमेरमा महापरिनिर्वाण हुनुभयो । उहाँको परिनिर्वाण पश्चात धर्मविनयमा हेरफेर नहोस् उहाँका अमृत वचनहरू टुटेर नजाओस् नविग्रोस् भनेर ५०० जना अरहत भिक्षुहरूले जतन गरीराखे । यसरी समय समयमा धर्मविनयको सुद्धताको लागि धेरै पटक संगायनाहरू भए । अन्तमा श्रीलंकामा भएको श्रीलंकाको चौथो संगायनामा मुखपाद (कण्ठस्त) विधिबाट तुटफुट हुने भएकोले साधिक सहमतिमा त्रिपिटकको नामाकरण स्वरूप लिपीबद्ध गरियो । यही लिपीबद्ध बुद्ध वचनहरूलाई त्रिपिटकको रूपमा बुझिन थाल्यो । यो त्रिपिटकमा ८४,००० (चौरास हजार) धर्मस्कन्धहरू छन् भनी अठ्कथा वर्णन गर्दछ । यो ८४,००० (चौरास हजार) धर्मस्कन्धलाई तीन भागमा विभाजन गरिएको छ ।

१. विनय संग्रह - यस संग्रहमा २१,००० धर्मस्कन्धहरू समावेश भएका छन् । यो भागलाई विनयपिटक भनि नामाकरण गरिएको छ ।
२. सुत्र संग्रह - यसमा पनि २१,००० धर्मस्कन्धहरू समावेश भएका छन् । यो भाग त्रिपिटकको महत्वपूर्ण भाग हो र यसलाई सुत्रपिटक नामाकरण गरियो ।
३. अभिधर्म वा परमत्थधर्म संग्रह : यस संग्रहमा बाँकि ४२,००० धर्मस्कन्धहरू समावेश भएका छन् । यो भागलाई अभिधर्मपिटक भनि नामाकरण गरिएको छ ।

यी तीनै संग्रहको एकमुष्ट समुहलाई नै त्रिपिटक भनेर बुद्धधर्मको अमूल्य र पवित्र धर्म ग्रन्थको रूपमा लिइएको छ । यो त्रिपिटकलाई धर्मविनय पनि भनिन्छ । यो त्रिपिटकमा अरु बुद्धका श्रावकहरूको धर्मदेशनाहरू पनि समावेश भएता पनि बुद्धवचन कै रूपमा आदर र मान्यता पाएको छ । त्यसैकारण यो त्रिपिटक भगवान बुद्ध कै एक अंग हो । यसबाट बुद्ध जीवित रहेको समान छ, किनकी महापरिनिर्वाण सुत्रमा बुद्ध स्वयंद्वारा उहाँको परिनिर्वाण पश्चात उहाँद्वारा निर्देशित धर्म र विनय नै बौद्धहरूको शास्ता थान्नु भनि भन्नु भएको छ । त्यसैकारण यो त्रिपिटक सम्पूर्ण बौद्धहरूको लागि एक महत्वपूर्ण र स्वयं भगवान बुद्ध नै हाप्नो अगाडि जीवित हुनु भएको सम्झी अकृशाल कार्य छोडी कुशलकार्य र मन परिशुद्धि कार्य गर्नुका साथै त्रिपिटकको अध्ययन अध्यापन गर्नु अति आवश्यक छ ।

त्रिपिटक पाली भाषामा लेखिएको छ । बौद्ध विद्वानहरूकानुसार यो भाषा मगधराज्यका मागधी जनताहरूले बोल्ने भाषा हुन् भनी तर्कहरू दिएको हामी पाउँछौं । तर शुरुमा यस भाषाको नामाकरण भएको थिएन । पछि अठ्कथाको समयमा

प्रशिद्ध अर्थकथाचार्य भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले बुद्धधर्मलाई रक्षा गर्ने भाषाको रूपमा पाली भाषा नामकरण गरियो । (बुद्ध वचन पालेति ति पाली) , यही पाली शब्द नै विश्व प्रसिद्ध भएको छ । यो पाली भाषानुदित भएको त्रिपिटकलाई थेरवाद बुद्धधर्म (हिनयान) पनि भनिन्छ । यो भन्नुको मूल कारण नै त्रिपिटकमा थेरवाद (हिनयान) बुद्ध धर्मका सम्पूर्ण ग्रन्थ यसै भाषाबाट लेखिएका छन् । यसको आसय अरु भाषाबाट नभएको होइन तर अरु भाषाहरूले लेखिएका वा व्याख्यान गरिएका पुस्तकहरू सबै यस त्रिपिटकलाई आधार बनाईएको हुन्छ । त्रिपिटकको कुनै भागलाई वर्णन गरेको मात्र सम्म हो ।

उक्त भाषाका ज्ञाताहरू घट्टै गर्दै बौद्धधर्म ग्रन्थ प्रचारमा कमी हुँदै गएको देखिएकोले बौद्ध मार्गीहरूले त्रिपिटकको आफ्नो अनुकुल भाषामा बौद्धधर्म ग्रन्थ निकाली अध्ययन अध्यापन गर्न थालियो र बौद्धधर्म पुनः प्रचामा आएको देखिन्छ । बौद्ध मार्गीहरूले बौद्धधर्म ग्रन्थलाई आफुलाई अनुकुल बनाई लैजाँदा मौलिक पाली भाषा लोप हुँदै जाने देखिएकाले केही देशहरूले पाली भाषालाई बढी प्राथमिकता दिइ सोही भाषामा अध्ययन अध्यापन गर्ने गरियो । पाली भाषामै बौद्धधर्म ग्रन्थ अध्ययन अध्यापन गर्ने, गराउने देशहरूमा थाइलैण्ड, श्रीलंका, बर्मा, कम्बोडिया पर्दछन् । आफ्नै भाषामा अध्ययन अध्यापन गर्ने देशहरूमा चीन, तिब्बत पर्दछन् । बौद्ध धर्मको विकास प्रचार प्रशिद्धिको संगसंगै पछि त्रिपिटक कै आधारमा आज बुद्धधर्मका ग्रन्थहरू रचिएका हुन् । अरु विभिन्न भाषाको तथा लिपीमा पनि वर्णन गरिएको पाइन्छ ।

समयको दौरानसँगै यो पाली भाषाको ज्ञान हुने पुङ्गलहरूमा कमी हुँदै गए । यो भाषालाई जान्नेहरू कम देखिए । जसले गर्दा बुद्धधर्मको अमूल्य मार्ग दर्शक धर्मका उपदेशहरू खाली ग्रन्थमा मात्रै नहोस् सबैले सिकोस् सिकाओस् भन्ने मैत्री भावनाले बौद्ध देशहरूमा यो पाली भाषाको अध्ययन अध्यापनमा टेवा दिएको पाइन्छ । पाली भाषाको राम्रो अध्ययन पश्चात आ-आफ्नो भाषाबाट बुद्धका धर्महरूको प्रचारमा लागेको हामी पाउँछौ । त्यसैगरी त्रिपिटकलाई आफ्नै भाषामा उतारेर पनि अध्ययन गरेको हामी पाउँछौ । आफ्नै भाषामा त्रिपिटकमा उतार्ने देशहरूमा चीन, तिब्बत आदिहरू पर्दछन् । यहाँ अर्को देशहरू पनि छन् जहाँ पाली भाषा मै बुद्धधर्मको अध्ययन अध्यापन गरिन्छ । किनकी यदि आफ्नै भाषामा परिवर्तन गरी अध्ययन गरेमा धर्मका सत्यताहरू हराएर जान सक्ने वा हराएर जान सक्दछ भनी सम्पूर्ण धर्म ग्रन्थ पाली भाषा मै जतन गरी अध्ययन गर्ने गरिन्छ । त्यसैले ती देशहरूमा पाली भाषाको अध्ययनलाई बढी महत्वपूर्ण दिइयो । यसको अध्ययनको लागि कक्षाहरू र पुस्तकहरू तयार गरिएका छन् । पाली भाषा मै बुद्धधर्म अध्ययन गर्ने देशहरूमा थाइलैण्ड, श्रीलंका, बर्मा, कम्बोडिया आदि देशहरू पर्दछन् । यी देशमा पाली भाषाको अध्ययनमा उत्तिर्ण हुने भिक्षु

श्रामणेरहरूको ठूलो सम्मान गर्दछ । श्रीलंकामा राजपण्डितको पदवी, थाइलैण्डमा 'महा' र राजाबाट राजकिय सम्मान र समाजले नै मान्ने गर्दछ ।

यसरी ठूलो मान्यताका साथ अध्ययन र अध्यापन गर्ने त्रिपिटक भनेको के हो ? त्रिपिटक भनेको बुद्धका उपदेशहरूको संकलन गरिएको पवित्र ग्रन्थ हो । यसको अध्ययन पश्चात दुःखको अन्त्य गर्ने मार्ग वा त्रिपिटक मार्ग दर्शक हो । त्रिपिटक भित्र तिन वटा महत्वपूर्ण कुराहरू समावेश भएका छन् । ती हुन् ।

१. परियत्ति - त्रिपिटकको अध्ययन
२. पत्तिपत्ति - त्रिपिटकमा देखाएको बाटोमा लाग्नु
३. पतिवेध - उक्त बाटोमा लागेर आउने फल वा निर्वाण पद हो ।

त्रिपिटकको अध्ययन अध्यापन भनेको नै दुःखबाट मुक्त हुने बाटोको खोजी हो । यो खोजी गर्ने वा अनुसन्धान गर्नेलाई परियत्ति भनिन्छ । अनुसन्धानबाट मिलेको बाटोलाई आफ्नो दैनिक जीवनमा उतारी प्रतिदिन अभ्यास गर्नु नै बुद्ध धर्मले बढी महत्व दिएको पाइन्छ । त्यसै बाटोमा हिडेर गएर पाएको फललाई नै उत्तम भनिन्छ । त्यो सफलता भनेको नै निर्वाण हो ।

त्यसै कारण, बुद्धधर्ममा अध्ययन भन्नाले पहिले राम्ररी अध्ययन गर्ने र आफ्नो सफलताको बाटोलाई खोज्ने यो कार्यलाई ग्रन्थधुर भनिन्छ । ग्रन्थधुरबाट पाएको बाटोलाई अपनाउनेलाई विपस्सना धुर वा दैनिक जीवनमा अपनाउनु अभ्यास गर्नु भनिन्छ । यसरी अभ्यास गरी पूर्णरूपमा लागेपछि प्राप्त भएको ब्रम्ह सुख नै बुद्ध धर्मको प्रमुख धर्म वा उपदेश हो । ✽

अकुशल (पाप) कर्म कहिल्यै नगर्नु ।

कुशल (पुण्य) गर्दै जानु ।

आफ्नो (मन) चित्तलाई शुद्ध गर्नु

यहि नै बुद्धहरूको उपदेश हो ।

विश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं: ४२२५६२५, ४२४४१७३, फ्याक्स: ४२२९८५५
ईमेल: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि गाडिका पार्ट्सहरू को लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

यसपाली कठीन उत्सव कहिले र कहाँ ?

बुद्धकालिन समयमा आएको जनभावनाको गुनासोको कदर र धर्मप्रचारार्थ चारिकामा लागेका भिक्षुहरूलाई पनि धर्माभ्यास गरी शैक्ष सम्पन्न हुनका लागि विनयानुसार वर्षात ऋतु ३ महिना (असार पुर्णिमा देखि आश्विन पुर्णिमासम्म) एकै आवास वा विहारमा अविच्छिन्न रुपमा वसोवास गर्ने नियम, वर्षावासको रुपमा अध्यावधिसम्म पनि थेरवादी बौद्ध देशहरूमा उपसम्पदालाभी भिक्षुहरू वर्षावास वसि स्वाध्यायन गर्ने र धर्मप्रेमी जिज्ञासुहरूलाई प्रवचन धर्मसाकच्छ गरी शंका निवारण गर्ने गर्दै आइरहेका छन्। यसरी एउटै निवासमा वा विहारमा बसी विनयानुकूल वर्षावास पूर्ण गरेको विहारमा श्रद्धालु दाताहरूबाट भिक्षु संघहरूलाई निमन्त्रीत गरी चिवर दान गर्ने प्रकृत्यालाई नै बुद्धोपदेश अनुसार कठीन चिवर भनिन्छ। सोही अनुरूप यसपाली विभिन्न विहारमा वर्षावास अधिष्ठान गरी वर्षावास पूर्ण गरेका विहारहरूमा आश्विन पूर्णिमाको भोलिपल्ट देखि कार्तिक पूर्णिमासम्म दान दिन उपयुक्त भएको यस समयमा यस वर्षमा हुने कठीन दानहरू निम्नअनुसारका छन्।

आश्विन २२ गते	गण विहार, गणवहाल	कार्तिक ०१ गते	श्रीःघ विहार, नःघल
आश्विन २३ गते	शाक्यसिंह विहार, ललितपुर	कार्तिक ०३ गते	संघाराम विहार ढल्को
आश्विन २४ गते	ध्यानकुटी विहार, बनेपा	कार्तिक ०४ गते	धर्मचक्र विहार बागवजार
आश्विन २५ गते	सुमंगल विहार, लुखुसी, ललितपुर	कार्तिक ०९ गते	बौद्ध समस्कृत विहार, भक्तपुर
आश्विन २६ गते	पद्म सुगन्ध विहार, मजिपात	कार्तिक १० गते	बोधिचर्या विहार, बनेपा
आश्विन २७ गते	जितवन विहार, थानकोट	कार्तिक ११ गते	बौद्ध भावना, शंखमुल
आश्विन २८ गते	अशोक चारुमति विहार, चाबहिल	कार्तिक १२ गते	बुद्धभूमि महाविहार- टोखा
आश्विन २९ गते	आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू	कार्तिक १४ गते	सुगतपुर बुद्ध विहार त्रिशुली,
आश्विन ३० गते	चतुर्व्रम्ह विहार, मातातिर्थ,		सिद्धि मंगल विहार किर्तिपुर
	दिउँसो बुद्ध विहार भृकुटी मण्डप	कार्तिक १६ गते	शुभ मंगल विहार, दहचोक,
आश्विन ३१ गते	प्रणिधिपूर्ण विहार, बलम्बु,	थानकोट,	धर्मशीला बुद्ध विहार पोखरा
	आनन्द भूवन विहार भूइखेल	कार्तिक १७ गते	यम्पि विहार, वगलामुखी
		कार्तिक १८ गते	मणि मण्डप विहार
			राजकिय बुद्ध विहार लुम्बिन

विशेष जानकारीको लागि:-उपरोक्त स्थान तथा विहारहरूमा कठीन उत्सव हुने समाचार प्राप्त भएको छ। तर पनि कुनै कुनै स्थान तथा विहारहरूमा स्थान अभावका कारण संघ गणना अनुसार निमन्त्रित गरिएको हुनाले, कठीनोत्सव विहारहरूमा आमन्त्रित भन्ते तथा गुरुमाहरूमात्र आउनुहुन अनुरोध गरिएको छ।

अनबद्धित चित्तस्स-सद्धम्म अविजानतो
परिप्लवपसादस्स-पञ्जा न परिपूरति ॥६॥

चित्त स्थिर नभएको सद्धर्म नजानेको र प्रसन्न स्वभाव
नभएको व्यक्तिलाई प्रज्ञा-ज्ञान पूर्ण रुपले प्राप्त हुन सक्दैन

चित्त वर्ग धम्मपद

बुद्ध धर्म र बिज्ञान

प्रस्तोता :- एन्जीना शाक्य
शाक्यसिंह परियत्ति तथा प्रौढ शिक्षालय

इशापूर्व छैठौं शताब्दिमा वर्तमान नेपाल अधिराज्यको दक्षिण पश्चिम तराई खण्डमा पर्ने लुम्बिनी उद्यानमा वैशाख शुक्ल पूर्णिमाको दिनमा जन्मनुभएका शाक्यमुनि बुद्धले संसाररूपी भवचक्रबाट मुक्त भई सदाका लागि दुःखबाट मुक्त हुने मार्ग पहिल्याउने क्रममा मध्यम मार्गको प्रतिपादन गर्नुभई चतुआर्य सत्य र प्रतित्यसमुत्पाद धर्मलाई प्रकाशित गर्नुभएर मानव इतिहासमा सर्वथा नयाँ विभज्जवादि आर्यमार्गको धर्म, सिद्धान्त र सदाचारी जीवनको नौलो दर्शनको प्रतिपादन गर्नु भयो । इशा पूर्व छैठौं शदीको आध्यात्मिक खोजको युगमा महामानव बुद्धले संसार, प्रकृति, प्राणी र मानव मात्रका स्वभाव धर्महरूलाई विशुद्ध प्रज्ञा ज्ञानको आधारमा सूक्ष्माति सूक्ष्म स्तरसम्म केलाउँदै, विभाजन गर्दै, फाँदै फाँदै लगनुभई अनन्त विश्लेषण, विभाजन र विवेचनाको क्रममा त्रिलक्षण धर्म स्वभाव अनित्य, दुःख र अनात्माका स्वभाववाला नामरूप परमार्थ धर्म स्वभावलाई यथार्थ वास्तविक र यथाभूत रूपमा हेतु र प्रत्यय, कार्य र कारण सहित पहिचान गर्नु भएर सत्वहरूलाई निर्वाण धर्म सम्म पुर्‍याउन सकिने कर्मवादी, पुनर्जन्मवादी, हेतुवादी, यथार्थवादी र विभज्जवादी नयाँ धर्म र दर्शनको प्रतिपादन र व्याख्या गर्नुभएको हामी इतिहासमा भेटाउँछौं ।

भनिन्छ ज्ञानि मानिसले उचित शिक्षा प्राप्त गरेपछि उसले ज्ञानलाई विज्ञानमा परिवर्तन गर्दछ । एक्काईसौं शताब्दिको प्रारम्भिक युगले विज्ञान र प्रविधिको विविध क्षेत्रमा अभूतपूर्व विकासको लहरलाई पैदा गरेको छ । खास गरेर इन्जिनीयरिङ, वंशाणु कोष विज्ञान, सुचना प्रविधि र अन्तरीक्ष विज्ञानको क्षेत्रमा हाल देखिन थालेको नयाँ नयाँ विकास र परिवर्तनले गर्दा आज मानव समाज, मानव सभ्यता र मानव जीवनको हर क्षेत्रमा दूरगामी महत्वका प्रभावहरू परिरहेका देखिन्छन् । सूचना र प्रविधिको क्षेत्रमा आएको क्रान्तिले एकातिर हाम्रो विशाल पृथ्वी मण्डलको संसारलाई एउटा विश्व ग्राममा परिणत गर्दै लगेको छ भने अन्तरीक्ष विज्ञानको क्षेत्रमा भएको द्रुतगत विकासले अब सामान्य मानिसका लागि पनि अन्तरीक्ष सयरको ढोका खोलिदिएको छ । मानव वंशाणु कोष विज्ञान (जेनोमिक्स)को क्षेत्रमा भएको हालैको उपलब्धिपूर्ण विकासले आनुवंशिक उपचार (जीनथेरापी) को माध्यमबाट वैज्ञानिकहरूले मानव जीवनलाई स्वस्थ, सुन्दर, तन्दुरुस्त र निरोगी बनाउन सकिने सपना मात्र देख्न थालेको

होइन कि मानिसको वर्तमान आयुलाई पनि वढाई अजर अमर नै पो पार्न सकिने हो कि भन्ने अभूतपूर्व सोच र कल्पनामा पनि चिन्तनशील रहन थालेका छन् । अब जीव पुनरोत्पादन विधि (क्लोनिङ्ग)को सहयोगले अप्राकृतिक रूपमा मान्छेले मान्छेकै निर्माण गर्न सकिने स्थिति श्रृजना भई सकेको छ ।

वैज्ञानिकहरूका निरन्तर नयाँ नयाँ खोज र नयाँ नयाँ आविष्कारले मानवजीवनका कैयन् पक्षमा एकदमै नयाँ सम्भाव्यताहरू देखिन थालेबाट अत्यन्त नौलो उत्साह, उमंग र उत्कण्ठाको संचार भइरहे भैं मानव जनजीवनमा पनि यसले अपूर्व सनकी सोचाइहरूको सिर्जना गर्न थालेको प्रतित हुन्छ । मानव जिज्ञासा शान्तको लागि, अथाह अनन्त सम्भाव्यताको पहिचानको लागि र लौकिक ज्ञानको लागि विज्ञान र प्रविधिको विकास र विस्तारबाट पैदा गर्न सक्ने अनन्त असिमित लाभ, हित र आर्जनका अवसरहरूकालागि वैज्ञानिकहरू र प्राविधिकहरूका अनन्त खोज, अध्ययन र अनुसन्धानका क्रम जारी रहने विश्वास विज्ञानले व्यक्त गरेका छ ।

बुद्ध धर्म र दर्शनको तौरतरिका र आधुनिक भौतिक विज्ञानको स्वरूप र तौरतरिका विभिन्न कुराहरूमा निकै हदसम्म समानता र साम्यता रहेको पाइनु वर्तमान युगका बुद्धिजीवीहरूका लागि निकै हर्ष, प्रेरणा र सन्तोषको विषय ठहरिन्छ । जसरी बुद्ध धर्ममा प्रकृति र संसार, जीव र मानवको विषयमा सहि, वस्तुगत र वास्तविक प्रज्ञा ज्ञान हासिल गर्न ती विषयहरू र वस्तुसँग वाह्य मात्र नभै भित्री यथार्थवाद, हेतुवाद र विभज्जवादको तरिकाबाट सम्पूर्णतया धातुका स्वभाव, प्रत्येकका वाह्य दृश्य सत्य र तिनका परमार्थिक सत्य दिइएको छ । त्यसरी नै आजका वैज्ञानिकहरूले पनि तिनै बुद्ध धर्मका पूरातन पद्धतिको धेरै हदसम्म पुनरावृत्ति, अनुकरण र अनुशरण गर्दै कुनै पनि विषय वा वस्तुको मान्यतालाई धेरै अगाडि नअंगालि अनुसन्धान, विभाजन र विश्लेषण गरे पछि मात्र प्रमाणित गर्ने गरेको छ । त्यसैले त महान वैज्ञानिक अल्बर्ट आइन्स्टाइन भन्नु हुन्छ, - " विज्ञान विनाको धर्म अन्धो हुन्छ भने धर्म विनाको विज्ञान लङ्गडो हुन्छ । "

भगवान बुद्धका चार वटा मूल सिद्धान्तहरूलाई आजको विज्ञानले अप्रत्यक्ष रूपमा प्रमाणित र समर्थन गर्दै आएको हामी भेटाउँछौं । अब ति चार मूल सिद्धान्त र त्यसमा

वैज्ञानिक अवधारणा बारे विवेचना गरौ ।

बुद्धका सिद्धान्त वैज्ञानिक अवधारणा

१. ईश्वरलाई नमान्ने अर्थात मनुष्य स्वयम् आफ्नो मालिक हो । बुद्ध धर्ममा यसलाई “अत्ता हि अत्तनो नाथो” भनिएको छ ।
आधुनिक युगका प्रकाण्ड विद्वान तथा अमेरिकी वैज्ञानिक डा. नोमेन एफ. हलले “के विज्ञानले ईश्वरलाई फेला पारेको हो ?” भन्ने विषयमा सन् १९९६ Sep. १५ मा सान डियागोमा विज्ञानको विकासको उपलब्धिलाई समीक्षा गर्दै भन्नु भएको छ- “आधुनिक विज्ञानले सर्वजानी परमेश्वरको अवधारणालाई अनुमोदन नगर्ने मात्र होइन कि विज्ञानले त यस प्रकारको ईश्वरीय रूपको अस्तित्व असम्भव प्रायः नै हुन्छ भन्ने कुराको प्रबल प्रमाण पनि जुटाइ दिन्छ ।
२. आत्मालाई नित्य नमान्ने अन्यथा नित्य मान्नाले त्यसको परिशुद्धि र मुक्तिका लागि कोशिश गर्ने छैन ।
eb.1, २००० मा प्रकाशित समाचार अनुसार अमेरिका को टेक्सास विश्व विद्यालयका जिनोम विज्ञान र प्रविधि केन्द्रका निर्देशक प्रा. Glen Evans ले आफ्नो केन्द्रमा वैज्ञानिकहरूले विश्वको प्रथम मानव निर्मित कृत्रिम जीव सिर्जना गर्नका लागि जैविक अणु (DNA) संश्लेषण गरिरहेको दावी गरेका छन् । यसरी कृत्रिम सामग्रीहरूबाट मानव निर्मित जीव रूपहरू तयार भइ ती जीव रूपहरूले अन्य जीवाणु, विषाणु, रोगाणुले जस्तै मानव शरीरमा काम गर्न थाल्ने कुरा वैज्ञानिकहरूले यकिन गर्न थालेपछि वैज्ञानिकहरूले सशक्त ढंगबाट निर्विवाद रूपमा अनात्मवादको बौद्ध सिद्धान्तलाई वैज्ञानिक प्रयोग बाटै प्रमाणित गर्ने सुनिश्चित छ ।
३. कुनै ग्रन्थलाई स्वतः प्रमाण नमान्ने अन्यथा बुद्धि र अनुभवको प्रमाण उच्च हुनेछैन । विज्ञानले कुनैपनि सुनेको, भनेको र लेखेको कुरालाई स्वतः प्रमाण मान्नुको सत्ता ति कुराहरूलाई प्रयोगशालामा प्रयोग गरि प्रमाणित भइ सकेपछि मात्र स्विकार्दछ ।
४. जीवन प्रवाहलाई यो शरीर सम्ममात्र सीमित भनि नमान्ने अन्यथा जीवनी र त्यसका विचित्रता, कार्य, कारण र नियम उत्पन्न नभई सिर्फ आकस्मिक घटनामात्र हुनेछ ।
अहिले वैज्ञानिकहरू मानव मृत्युपछि के हुन्छ भन्ने थाहा पाउन वैज्ञानिक कसरतमा लागेका छन् । फ्रान्सका चिकित्सक डेलाकौर मृत्यु पछिको रहस्य पत्ता लगाउन वैज्ञानिक शोध कार्यमा लागि रहेका छन् । त्यसरी नै अमेरिकी डा. वेन रबट्सले पनि मृत घोषित गरिसकेर पनि पुनः व्युत्तर आएको मानिसहरूको

बारेमा अनुसन्धान गरेर तथ्य संकलन गरि रहेका छन् । तर अझ सम्म पनि विज्ञानका सामु मृत्युपछिको स्थिती रहस्य नै छ ।

आधुनिक विज्ञानले हाल आएर बुद्ध धर्मका प्रमूख दार्शनिक मान्यताहरू अनित्य, दुःख र अनात्मा धर्म स्वभावलाई स्वीकार र प्रमाणित गर्न थाले पनि बुद्ध धर्म र आधुनिक विज्ञानको लक्ष्य र गन्तव्य स्थानको पहिचानमा भने आकाश जमीनको अन्तर कायमै छ । संसारको त्रिलक्षण धर्म स्वभावलाई दर्शाएर जहाँ बुद्धधर्ममा सम्पूर्ण क्लेशहरू र संयोजनहरूलाई समूल नाश गरी काम, तृष्णा, भव तृष्णा र विभव तृष्णाबाट सर्वथा मुक्त हुन चतुरार्य सत्य र प्रतीत्य समुत्पाद धर्मलाई जानी बुझी अनुभव गरी शील, समाधि र प्रज्ञाको मार्गद्वारा निरन्तर आचरण र अभ्यासद्वारा दुःखमय भव संसारबाट विराग प्राप्त गरी जाति जरा व्यक्ति मरण भयबाट सर्वथा मुक्त रहेको परम शान्तिमय निर्वाण धर्मलाई प्राप्त गर्न बुद्ध धर्मावलम्बी साधकहरूलाई उत्प्रेरित गर्दछ भने आधुनिक विज्ञानको सूक्ष्मातिसूक्ष्म स्तरको अध्ययन, अनुसन्धान, अभ्यास र यथार्थ दर्शनको वावजूद वैज्ञानिकहरू र यसका अनुयायीहरू प्रायः सबै लोभ, द्वेष, मोह, मान, मिथ्यादृष्टि र मात्सर्य जस्ता क्लेश धर्महरूबाट मुक्त हुन नसकेबाट सम्पत्ति, सम्मान र शक्तिको अन्तहीन दौडमा संलग्न पाइन्छन्, भौतिक भोगविलास र संसारिक मायाजालको संरचना गर्न सम्बर्द्धन गर्न र प्रवर्द्धन गर्न नै जुटेका भेटिन्छन् । विज्ञानको चमत्कारद्वारा आजका वैज्ञानिकहरूले जति नै चमत्कारीक ज्ञान हासिल गरे पनि बुद्ध धर्मबाट प्रमाणित त्रिलक्षण स्वभाव धर्म, धातु भेदानुपश्यना ज्ञान आदि लाई उनीहरूले बुझ्न र व्याख्या गर्न सकेका छैनन् । यस कारण बुद्ध धर्मको प्रज्ञा ज्ञानको तुलनामा आधुनिक विज्ञानको लौकिक ज्ञान अझै निकै पछाडि रहि सिमित रहेको देखिन्छ ।

अन्त्यमा ज्ञानी मानिसले उचित लौकिक ज्ञान प्राप्त गरे पछि उसले ज्ञानलाई विज्ञानमा परिवर्तन गरेर चमत्कारिक विषयहरूको खोज गरि प्राप्त नयाँ नयाँ आविष्कारले जगतलाई नै आश्चर्य पारे पनि यसबाट प्राप्त सुविधा र ज्ञान संसारिक भोग विलास र सुख सुविधा जस्ता क्लेशरूपी जंजालमा निहित हुन्छ भने ज्ञानी मानिसद्वारा उचित लोकोत्तर प्रज्ञाज्ञान प्राप्त गरे पछि उसले निर्वाण पद हासिल गर्दछ जसमा क्लेशको स्थान रतिभर रहन्छ । यसरी विज्ञानसंग सबै भन्दा नजिकको एक मात्र धर्म बुद्ध धर्म भएता पनि बुद्ध धर्मको स्थान विज्ञान भन्दा सर्वथा उच्च रहेको छ । ■

डा. गणेश ब.मालीज्यूका लेखको खण्डन

-आमारत्न शाक्य (मेत्री)

आनन्द भूमि वर्ष ३४ अङ्क ४ श्रावण पूर्णिमा (गुण्ही पुण्ही) पत्रिकामा डा. गणेश ब. मालीज्यूले लेख्नु भएको "अन्ध विश्वासको रुपरेखा" पढेर मलाई लागेको कुरा यहाँ व्यक्त गर्दैछु।

डा.मालीज्यूले अन्ध विश्वास हटाउनको लागि एउटा उदाहरण दिनु भयो कि आज भन्दा करिब ५५० वर्ष अघि जब इटालिको ग्यालिलियो भन्ने वैज्ञानिकले दूरबिनको आविष्कार गरे र त्यसको मद्दतले आकाशीय पिण्डहरूको चालको अध्ययन गरे, तब उ यस निष्कर्षमा पुग्यो कि सूर्यको चारैतिर पृथ्वी लगायत अन्य ग्रहहरू घुमिरहेका छन्।

यो कुरा इशाईहरूको धर्मशास्त्र बाइबलको कथन विपरीत भएकोले ग्यालिलियोको खोज माथि इशाई चर्चहरूले धम्किएर प्रतिबन्ध लगाए।

ग्यालिलियोको त्यो वर्ष जति पछि ब्रिटेनका आनइजाक न्यूटनले बस्तुहरूको चाल, गुरुत्वाकर्षणको प्रवेग आदिको विस्तृत अध्ययन गरी पुनः यो सिद्ध गरीदिए कि वास्तवमा पृथ्वीले सूर्यलाई घुमिरहेछ। आखिर विज्ञानको सत्यको अगाडि चर्चलाई झुक्न कैर लाग्यो। डा.मालीज्यूको अन्ध विश्वास हटाउनको लागि उपरोक्त उदाहरण दिनु भएको त ठिकै छ। पृथ्वी, सूर्य, तारा भनेको त बाहिरको कुरा भयो अर्थात भौतिक कुरा भयो। भौतिक कुराको बारे त वैज्ञानिकहरूलाई नै बढि थाहा हुन्छ। किनकी वैज्ञानिकहरूले भौतिक कुराको अध्ययन अनुसन्धान गर्दछ। अर्को उदाहरणमा डा.मालीज्यूले सृष्टिकर्ताको बारेमा लेख्नु भएको रहेछ। यो उदाहरण दिनु भएको विलकुल गलत छ। किनकी उहाँले कुरा नबुझीकन आध्यात्मिक कुरालाई भौतिक दृष्टिकोणबाट व्याख्या गरेर नमिलेको गुनासो गर्नु भयो, पोख्नु भयो।

त्यस्तै अर्को उदाहरणमा "विज्ञानले यो सावित गरिदिएको छ कि न स्वर्ग छ न नरक छ न अन्य लोक छन् जहाँ प्राणीहरू बास गर्दछन्" भनेर उहाँले लेख्नु भएको रहेछ।

यो पनि आध्यात्मिक सित सम्बन्धीत कुरा हो। भौतिक विज्ञानसंग यसको सम्बन्ध छैन। विज्ञानले पाँच इन्द्रियहरूबाट थाहा पाउन सक्ने भौतिक कुरा मात्र गर्दछन्। यो कुरा पाँच इन्द्रियहरूबाट थाहा पाउन सक्ने विषय होइन? बुद्धिले थाहा पाउन सक्ने पनि होइन। यो थाहा पाउनको लागि आध्यात्मिक गुरुसित सम्पर्क राख्नु होला।

अर्को उदाहरणमा उहाँले लेख्नु भयो कि -"पूर्वजन्म र पुनर्जन्म भन्ने छैन विज्ञानले त सिद्ध गरिसकेको छ एक जना मान्छेको जन्म र मृत्यु एक पटक मात्र हुन्छ।

मान्छेमा २४ chromosomes हरू हुन्छन् र हरेक क्रोमोजोममा ३०,००० वा बढी वंशाणु (genes) हरू हुन्छन्। जुन जन्मको वेला पुरुषको शुक्रकोष र स्त्रीको अण्डकोषका वंशाणुहरू साटफेर भई फेरी बच्चाहरूमा बन्ने वंशाणुहरूमा त्यही दोहरिने सम्भावना हुँदैन यी वंशाणु (genes) हरूले नै शरीरको सम्पूर्ण गठन र प्रक्रियालाई नै नियन्त्रण गर्छ भन्ने कुरा प्रयोगहरूबाट सिद्ध भइसकेकोछ।

विज्ञानको यस प्रकाशबाट हेर्दाखेरी मान्छे मरेर फेरी फेरी संसारमा अनेक जुनीहरूमा जन्मदै मर्दै जीवन मुक्त नभएसम्म वा आसक्तिहरूको अन्त भई निर्वाण नभएसम्म अनन्त दुःख पाइने रहन्छ भन्ने सिद्धान्त गलत सावित हुन आउँछ

भगवान बुद्धको सिद्धान्त गलत सावित हुन आउँदैन।

Genes हरूले शरीर बन्छ तर मन बन्दैन मन कहाँबाट उत्पत्ति भयो भन्ने कुरा वैज्ञानिकहरूले अनुसन्धान गरेको छ र? छ भने कुन वैज्ञानिकले मनको बारेमा अनुसन्धान गरेकोछ? कुन विज्ञानको पुस्तकमा मनको व्याख्या गरिएको छ? विज्ञानको कुनै पुस्तकमा मनको कुरा लेखिएको हुँदैन।

मनको कुरा सबै धर्मशास्त्रहरूमा लेखिएका हुन्छन्। मानिस भन्ने वित्तिकै genes हरूले वनेको शरीर मात्र होइन। मानिसमा मन पनि छ।

कुनै वस्तुको आकार हुन्छ तर जीवन हुँदैन। रुख विरुवामा आकार पनि छ, जीवन पनि छ तर मन छैन। मानिसमा आकार पनि छ, जीवन पनि छ र मन पनि छ। मानिसमा मन नहुँदो हो त रुख विरुवा जस्तै अचल र स्थिर हुन्छ।

बस्तु पदार्थ हो। रुख विरुवा पनि पदार्थ हो genes पनि पदार्थ हो र genes हरूबाट वनेको शरीर पनि पदार्थ नै हो। वैज्ञानिकहरूले पदार्थ वा भौतिक तत्वहरूको बारेमा मात्र अध्ययन अनुसन्धान गर्दछ। मनको बारेमा अध्ययन अनुसन्धान गर्दैन। वैज्ञानिकहरूको अनुसन्धानमा मनको कुरा आउँदैन। मन पदार्थ होइन शक्ति हो। पदार्थ भौतिक तत्व हो। यसको क्षेत्र अलग्ग छ। शरीर र मनको भिन्नता बुझौ।

शरीरलाई टुक्रा गर्न सकिन्छ । मनलाई टुक्रा गर्न सकिन्दैन शरीर आगोले भष्म हुन्छ मन आगाले हुँदैन शरीरको तौल हुन्छ । मनको तौल हुँदैन शरीरको रुप रंग आकार छ । मनको रुप रंग आकार छैन शरीरलाई भोजनको आवश्यकता छ मनलाई भोजनको आवश्यकता छैन । शरीर बच्चा जवान, बुढा हुन्छ । मन बच्चा, जवान बुढा हुँदैन । शरीरको आयु छ । मनको आयु छैन । शरीरलाई निन्द्रा चाहिन्छ । मनलाई निन्द्रा चाहिँदैन । शरीरलाई सफागर्ने साबुन र पानीले, मन सफा गर्ने ध्यानले । शरीरलाई शरीरको आँखाले देख्न सकिन्छ । मनलाई शरीरको आँखाले देख्न सकिन्दैन । दिव्यचक्षुले मात्र देख्न सकिन्छ । शरीर एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानको लागि दूरी अनुसार समय लाग्छ । मन एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा जानको लागि समयको त्यति आवश्यक छैन । जस्तै मन पाटनबाट काठमाण्डौ जानको लागि जति समय लाग्छ त्यति नै समयमा अमेरिका पुग्नको लागि होस् या सारा विश्व ब्रम्हाण्ड घुम्नको लागि पनि एकै सेकेण्ड भए पुग्छ ।

पुरुषको शरीर र स्त्रीको शरीर मिलेर अर्को नयाँ शरीर निर्माण हुन्छ । शरीर राख्नको लागि ठाउँ चाहिन्छ । मन र मन मिलेर अर्को नयाँ मन निर्माण हुँदैन र मन राख्नको लागि ठाउँ पनि चाहिँदैन । शरीरको फोटो खिच्न सकिन्छ मनको फोटो खिच्न सकिँदैन । शरीरलाई मन र बुद्धिले नियन्त्रण गर्दछ तर मन र बुद्धिलाई प्राणशक्ति चैतन्य शक्तिले नियन्त्रण गर्दछ ।

मन, बुद्धि, प्राण, चैतन्य नाम भन्ने शब्द विज्ञानको कुनै पुस्तकमा लेखिएको हुँदैन । विज्ञान र वैज्ञानिकहरूलाई जन्म दिने बाबु-आमा नै मन र बुद्धि हो । शरीर मात्र भएर मन र बुद्धि नभएको भए विज्ञान र वैज्ञानिकहरूको उत्पत्ति नै हुँदैन ।

सबै काम मन र बुद्धिले गरिरहेको हुन्छ । शरीर त एक साधन मात्र हो । साधन बिना कुनै काम गर्न सक्दैन मन, बुद्धि र शरीरको आफ्नो आफ्नो महत्त्व छ ।

डा. माली ज्यूले, सबै भौतिकवादीले, वैज्ञानिकहरूले मूर्दा शरीरलाई नै मानिस सम्झिरहेका छन् ।

एउटा मूर्दा शरीर र एकजना जीवित मानिस संगै राखेर तुलना गरेर हेरौ—

जीवित मानिसमा आँखा, कान, नाक, जिब्रो, छाला, हात, खुट्टा आदि छन् ।

मूर्दा शरीरमा हेरौ आँखा, कान, नाक, जिब्रो, छाला, हात, खुट्टा आदि सबै छन् ।

वाहिरी आँखाले मात्र देखिने भौतिक शरीरलाई मात्र लिने हो भने जीवित शरीर र मूर्दा शरीरमा केही भेद छैन । जीवित

मानिसको शरीर र मूर्दा शरीरलाई चिरेर हेरे पनि जीवित मानिसमा जे छ मूर्दा शरीरमा पनि हुन्छ । (genes) वाट बनेको शरीरलाई मात्र लिने हो भने शरीर त मूर्दा नै हो, भन्ने प्रमाणित हुन आउँछ । शरीर चतुर्महाभूत वा पञ्चतत्त्वले बनेको हो । पञ्चतत्त्व भन्ने नै पदार्थ हो । जीवित मानिसको शरीर होस् या मूर्दाको शरीर होस् । अखिर शरीर त पदार्थ नै हो । भगवान बुद्धले शरीरलाई माटोको भाँडो सित तुलना गर्नु भएको थियो । भगवान बुद्धले नाम र रुप मिलेर विश्व ब्रम्हाण्ड चलि रहेको छ भन्नु भएको छ । सबै वैज्ञानिक भौतिकवाद हुँदैनन् । आध्यात्मिक अनुसन्धान पनि गरेका वैज्ञानिकहरू पनि छन् । आध्यात्मिक र भौतिक दुवै अनुसन्धान गरेका वैज्ञानिकहरूले शक्ति र पदार्थको संयोगले नै विश्व ब्रम्हाण्ड चलि रहेका छन् भन्ने कुरा लेखिएको पुस्तक पनि मैले पढेको छु ।

भगवान बुद्धले नाम र रुप भन्नुभयो । आध्यात्मिक वैज्ञानिकले शक्ति र पदार्थ भन्नुभयो । अखिर दुबैको सिद्धान्त एउटै हुनआयो ।

मूर्दा शरीर र जीवित मानिसको शरीरमा के भिन्नता छ भने मूर्दा शरीरमा मन छैन र जीवित मानिसको शरीर भित्र मन छ । यति मात्र भिन्नता छ । मनको मालिक त देख्नु बाकि नै छ मनको मालिकलाई देख्नको लागि त दिव्यचक्षु नै चाहिन्छ । करौडौंमा एक जनाले दिव्यचक्षु पाएका हुन्छन् । अनि वहाँहरूको कुरालाई कसलेबिश्वास गरियोस् वैज्ञानिकहरूले जस्तै भौतिक आँखाले भौतिक तत्त्वलाई देखाए जस्तै प्रतक्ष देखाउन सक्ने यो होइन ।

डा. मालीज्यूले वैज्ञानिक आधार नभएको कुरालाई मान्न र स्वीकार गर्न नसक्ने कुरा गर्नु भयो ।

मानिसहरूसंग मन छ । यसलाई स्वीकार गर्ने कि नगर्ने । यसमा कुनै वैज्ञानिक आधार छैन । वैज्ञानिकहरूको जुनसुकै यन्त्रले हेरे पनि मन देखा पढ्न प्रयोगमा पनि आउँदैन । शरीर चिरेर हेरे पनि मन देख्दैन । मन छ भन्ने कि छैन भन्ने । मनको सम्बन्ध धर्मसित छ । धर्मशास्त्रहरूमा मनको अन्यलोकको व्याख्या गरिएको हुन्छ । त्यो पनि मनसित नै सम्बन्ध छ । स्वर्ग नर्क भन्ने भौतिक लोक होइन, अध्यात्मिक लोक हो ।

विज्ञानले मानिससंग मन छैन भन्ने प्रमाणित गरेर देखाउँछ । त्यसलाई स्वीकार गर्ने कि नगर्ने । मन छ भने देखाइदेउ भन्यो भने कसरी मन देखाउने । मानिससंग मन छ भन्ने कुरा सबैलाई थाहा भएकै कुरा हो । यसमा वैज्ञानिक आधार चाहिँदैन आफै भित्र हेरेर थाहा पाउने विषय हो । यस्तै “पूर्व जन्म र पुनर्जन्म भन्ने छैन । मानिस एक पटक मात्र जन्मन्छ र मर्छ भन्ने कुरा वैज्ञानिकहरूको अनुसन्धानबाट

प्रयोगबाट सिद्ध भएको छ" भन्ने कुरा पनि यस्तै हो । genes हरुबाट शरीर बन्छ भन्ने कुरा त प्रमाणित भई सक्यो । अनि मन वा प्राण के बाट बन्थो नि । त्यो कुरा त यसमा आएन । genes र शरीरबाट मन उत्पत्ति हुने त होइन । शरीर भौतिकतत्व मात्र भयो । यो पूर्ण भएको छैन । शरीर भनेको vaccum (चेतना बिनाको खाली) घर जस्तो मात्र हो । मनको आशक्तिले गर्दा चेतना वा प्राणशक्ति शरीरमा बस्न आउँछ ।

पृथ्वी लगायत अरु ग्रहहरुमा पनि गुरुत्व आकर्षण छ । त्यस्तै genes हरुबाट बनेको शरीरमा गुरुत्व आकर्षण छ किनकि त्यो चेतनाबाट जीवित रक्तबाट आएको तत्व हो । पुरुषको मनले स्त्री खोजिरहेको हुन्छ । स्त्रीको मनले पुरुष खोजिरहेको हुन्छ । अनि दुबैको मिलन हुन्छ ।

त्यस्तै पृथ्वीमा गुरुत्वाकर्षण भए जस्तै चेतनामा पनि गुरुत्वाकर्षण छ । चेतना र शरीरको मिश्रणबाट आएको genes हरुमा पनि गुरुत्वाकर्षण छ । यसले चेतनालाई तानिरहेको हुन्छ । चेतना मनको आशक्तिले गर्दा शरीरमा बस्न आउँछ । प्राण शरीरमा बस्न आएको पनि कसैले देख्न सक्दैन, प्राणले शरीर त्याग गरेको पनि कसैले देख्न सक्दैन । प्राण शरीरमा बसिरहेको पनि शरीर चिरेर हेरे पनि देख्न सक्तैन

Genes हरुले शरीर त बन्छ तर प्राण बन्दैन । प्राण शरीरमा बस्न आउँछ । सुख, दुख सबै प्राणले नै भोगिरहेको हुन्छ । शरीरले सुख, दुःख भोग्ने होइन । सबै काम मन र बुद्धि मार्फत प्राणले नै गरिरहेको हुन्छ । शरीर त एक साधन मात्र हो ।

प्राणले शरीर त्यागिसके पछि शरीर मूर्दा हुन्छ । शरीर त अहिले पनि मूर्दा नै छ । सबै काम चेतनाले नै गरिरहेको छ । शरीरको कण कणमा चेतना फिजिरहेको छ । प्राणले शरीरलाई त्यागि सकेपछि शरीर मूर्दा हुन्छ । genes हरुबाट बनेको शरीर नष्ट हुन्छ । प्राण नष्ट हुँदैन प्राणले अर्को नयाँ शरीर धारणा गर्छ ।

यसरी निर्बाण नभएसम्म प्राणले फेरी फेरी शरीर धारणा गरेर दुःख भोग गरीरहन्छ भन्ने, भगवान बुद्धको सिद्धान्त नै सही हुन आउन्छ । ♦

महिमा तिम्पो

- जगतलाल श्रेष्ठ
ओमबहाल

महिमा तिम्पो म गाँउ कसोरी,
अनेक रुप र नाममा सजिएकी ।
युग अनुसार नाम फेरीएको,
तर, बाटो र उद्देश्य एकै भएको ।

देखायौ तिमीले के हो बाटो भनी,
तर, सकेन हिँड्न मानव बताए सरी ।
लागाए अर्थ आ-आफ्नै मनसाय गरी,
मात्र थोपारीए तिम्पो ज्ञान पुस्तकका ठेली सरी ।

के सही के गलत बुझ्न कसरी,
ज्ञानका भण्डार म लिउँ कसरी ।
मेरो अल्पज्ञताले तिम्पो बखान,
अरु धेरै गरौं कसरी ?

अधिष्ठान

- सुनिता श्रेष्ठ
लगनटोल

गरे मैले अधिष्ठान आज,
गर्दिन कुनै पनि अकुशल काम ।
मात्र चिताउँछु भलो र हित,
बन्नु पयो पहिला आफू नै सचित्त ।
भयो शुरु मेरो आजको दिन,
आफैले आफैलाई मैत्रि भावना गर्न ।
तब पो त्याग्न सके हत्या र हिंसा पूर्ण,
महशुस गरे चित्त चन्चलताको कारण ।
क्रमै सँग बढिरहे अकुशल छाड्न,
कामेसु मिच्छाचार, पाणातिपात र अदिन दान ।
के हो त्यो ? शरिरले गर्ने अकुशल कर्म,
त्याग्न खोजे ति पुरा बुझिकन ।
मुसावादा, सम्प्रलापवाचा, पिसुणावाचा,
फरुसवाचा के हो त्यो ? वचनले अकुशल कर्म ।
आफैले आफूलाई ठगी अरुलाई ठग्ने कसरी,
आफूले थापेको पासोमा आफै फस्ने जसरी ।

आचार्य धर्म वज्रज्यूको खण्डनमा देखापरेका विवादस्पद कुराहरू

खण्डनको दोश्रो अंकमा आचार्य धर्मवज्र महोदयले पश्चिमी देश, अवन्ती र दक्षिण देशका १४८ जना अर्हतहरूले रेवत महास्थविर भन्ने एक जना अर्हत मात्रले वेठीक भनी निर्णय दिएको आधारमा १४८ जना अर्हतको निर्णय प्रभावित भएको र यस प्रकार थेरवादले एकजनाको मतको निर्णयले नै यी कुरालाई जवर्जस्ती गलत ठानेर चल्दै आएको रहेछ, जिननन्दले आफ्नो लेखमा यो कुरा उल्लेख गर्दा बुद्ध धर्मकै विकृति भनेर कतै पनि बताएका छैनन् जब कि सानुभाइज्यूले ठोक्नु गरेरै विकृति भनि दिनु भयो ! त्यसलाई उहाँले स्पष्ट पार्नु पर्ने थियो भनी उल्लेख गर्नु भएको रहेछ । यस सन्दर्भमा यो लेखकको मनसाय दशवटा सामान्य भिक्षु नियमहरू तोडेको अभियोगमा वज्जी जनपदका भिक्षुहरूलाई, चाहे रेवत महास्थविर भन्ने एक जना अर्हत मात्रले दिएको निर्णयको आधारमा किन नहोस्, यदि १४८ जना अर्हतहरूको निर्णय प्रभावित हुन्छ र यसरी दशवटा नियम नमान्ने भिक्षुहरूलाई भिक्षु संघबाट निकाला गरिन्छन् भने बुद्ध धर्मलाई विशुद्ध रूपमा पालन गरिएको त्यस समयमा यसरी संघबाट निकाला गरिनु पनि थेरवादको मतमा विकृति र विचलन नै मानिएको हुनु पर्दछ भन्ने सम्म हो ।

आचार्य धर्मवज्र महोदयले बौद्ध अध्ययनको इतिहास सम्बन्धमा विश्वका विद्वानहरूले बौद्ध अध्ययनलाई (१) पुरानो एंग्लो-जर्मन समुह, (२) लेनिनग्राड समुह, (३) फ्रांको-बेल्जियम समुह, र (४) वाह्मणिक समुह गरी चार समुहमा विभाजन गरेको कुरा उल्लेख गर्दै लेखमा उल्लेख गरिएका 2500 Years of Buddhism भन्ने पुस्तकको प्रथम संस्करण १९५९ को हुनाले र त्यो भन्दा अगाडि पालि स्रोत बाहेक अरु स्रोतको राम्रो अध्ययन नभइसकेकोले त्यसका लेखकहरू अधिकांश मिति पुगिसकेका पुरानो आंग्लो जर्मन समुहका छन् र जिननन्दले पनि त्यसकै वढी अनुसरण गरेका छन् भन्ने कुरा उल्लेख गर्नु भएको पाइन्छ । यो लेखकको विचारमा उक्त पुस्तकका अधिकांश लेखहरू मिति पुगिसकेका र तिनको उपादेयता घटिसकेको भए सन् १९५६ मा प्रथम पटक प्रकाशित भएको सोही पुस्तकलाई भारत सरकारको सूचना र प्रसार मन्त्रालयले सन् १९५९, १९६४, १९७१, १९७६, १९८७ मा पुनर्प्रकाशन गरी फेरि सन् १९९७ मा पनि प्रकाशमा ल्याइरहन आवश्यक थिएन र साथै नेपालकै त्रिभुवन विश्वविद्यालयको बौद्ध अध्ययन विभागले आफ्नो पाठ्यक्रममा यस पुस्तकलाई समावेश गरिरहन पनि आवश्यक थिएन । यदि आचार्य महोदयकै धारणा अनुसार मिति पुगिसकेका पुरानो आंग्लो-जर्मन समुहका अवधारणालाई मान्यता दिन नमिल्ने भए उक्त पुस्तकलाई त्रिभुवन विश्वविद्यालयको

बौद्ध अध्ययन शाखाको पाठ्यक्रममा समावेश गरिएकोमा उहाँले पहिलै आवाज उठाइ दिनु भएको भए वढीया भइसकेको हुने थियो जसरी उहाँले Austine Wadell को Tibetan Buddhism भन्ने पुस्तकलाई PGD in Buddhist Studies को पाठ्यक्रममा समावेश गरिएकोमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको संस्कृति विभागलाई कुनै वेला धज्जी उडाउनु भएको थियो । यस सन्दर्भमा आचार्य महोदयले लेख्नु भएका केही शब्दहरू यस प्रकार छन्:

"It is astonishing to see that the Culture Department of Tribhuvan University still recommends such a totally misleading book as Wadell's. Some well known Nepali scholars have even quoted the master piece of blundersbuss to authenticate their writings while others have further quoted this first writer in what the Buddha would have called 'Andhavenuparampara' i.e. the blind leading the blind (Pradhan 2044 BS and Khatri 2054 BS: 13 and others). This issue becomes more sensitive when it is understood that what Wadell is misinforming about is also directly related to the culture of the entire Nepalese Himalayan and sub-Himalayan regions and indirectly related to the Newar Culture. I do not see how Nepalese professors think Wadell's book as a recommendable book when he calls 'Dem Chog', which is Chakrasamvara, the main practice of Buddhist Newars, a 'poly-demonic practice'. (Sridhar Rana, "An Emic Critique of Austine Wadell's Buddhism and Lamaism of Tibet-- A Gross Misrepresentation of the Vajrayana of Tibet", Contributions to Nepalese Studies, Volume 27, No. 2, July 2000, (Kirtipur: Centre for Nepal and Asiatic Studies), pp. 148-149) अर्थात् त्रिभुवन विश्वविद्यालयको संस्कृति विभागद्वारा वाडेलको जस्तो पूर्णतया भ्रममूलक पुस्तकलाई अझ पनि सिफारिश गरिनुलाई ताज्जुबै मान्नु पर्ने हुन्छ । केही ख्यातिप्राप्त नेपाली विद्वानहरूले आफ्नो लेखहरूलाई प्रमाणिकरण गर्ने सिलसिलामा महाभूलहरूको संगालो यो उत्कृष्ट कृतिलाई उद्धरण गर्ने गरेका छन् भने अरूले बुद्धले अन्धवेणुपरम्परा भनी कहलाउन सक्ने याने अन्धाले अन्धालाई नेतृत्व प्रदान गर्ने खालको यिनै प्रथम लेखकलाई (प्रधान वि.सं. २०४४ र खत्री वि.सं. २०५४:१३ मा र अरूले) अझ वढी मात्रामा उद्धरण गरेका छन् । यो मुद्दा अझ वढी सम्बेदनशील त्यसवेला वदन्छ जब वाडेलले फैलाएको भूठो कुराले समस्त नेपाली हिमालय र तल्लो हिमालय प्रदेशको संस्कृतिसंग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्दछ र नेवार संस्कृतिसंग अप्रत्यक्ष रूपले सम्बन्ध राख्दछ भने । वाडेलको

पुस्तकलाई नेपाली प्राध्यापकहरूले सिफारिश गर्न लायक पुस्तक भनी कसरी ठहर्‍याए भन्ने कुरा म बुझ्दैन जुन उसले बौद्ध नेवारहरूको मुख्य साधनाको रूपमा रहेको चक्रसंवरलाई डेमचोग याने बहुरूपिय राक्षसी साधना भन्दछ भने ।

विश्वका विद्वानहरूले बौद्ध अध्ययनलाई (१) पुरानो एंग्लो-जर्मन समुह, (२) लेनिनग्राड समुह, (३) फ्रांको-वेल्लियम समुह, र (४) बाह्मणिक समुह गरी चार समुहमा विभाजन गरेको कुरा यस सन्दर्भमा यो लेखकको मन्तव्य के हो भने बौद्ध अध्ययनको इतिहास सम्बन्धमा विश्वका विद्वानहरूले बौद्ध अध्ययनलाई माथि उल्लेखित चार समुह बाहेक अन्य समुहमा पनि विभाजन गरेको हुन सक्छ वा भोली गएर विभाजन गर्न सक्दछ भन्ने हो । यस अलावा आचार्य धर्मवज्र महोदयले यी चार मध्ये कुन समुहलाई के कारणले आधिकारिक हो भनी मान्यता दिने भन्ने बारे केही कुरा खुलाउनु भएको पाइएन । साथै यो लेखकको लेखमा समाविष्ट एकवाट जे थोमश, तेन्जिग ग्यास्तो (चौधौं दलाई लामा), डामिड स्नेलग्रोभ आदि जस्ता अन्य ख्यातिप्राप्त बौद्ध विद्वानहरूलाई माथि उल्लेखित चार मध्ये के कुन समुह भित्र समाविष्ट गरिएको रहेछ भन्ने कुरा पनि खुलाइएको पाइएन । आचार्य महोदयले यी कुराहरु बारे पनि जानकारी दिने काम गर्नु भएको भए बौद्ध दर्शन अध्ययन गर्ने वर्तमान र भावी पीढिलाई अझ बढी सजिलो हुने थियो ।

अंग्रेजी लेखहरूको उद्धरणहरूलाई नेपालीमा अनुवाद गर्ने सन्दर्भमा यो लेखकले आफूलाई कुशल अनुवादकको रूपमा मान्यता दिएको छैन । यसैले आफूले अंग्रेजी पुस्तक वा लेखहरूबाट उद्धरण गरेका हरफहरूको अनुवादले यथार्थ धारणा समेट्न नसकेको खण्डमा पनि अंग्रेजी भाषा बुझ्ने पाठकहरूले अंग्रेजी भाषामा उल्लेखित कुराहरु यथार्थ रूपमा बुझ्न सक्नु भनेर नै नेपाली अनुवादको साथै उद्धरण गरिएका अंग्रेजी हरफहरु पनि लेखमा समावेश गरेका हुन् । आचार्य धर्मवज्रज्यूले यो लेखकले लेखमा self-possessed, always in the state of smadhi, docetically, deification आदि शब्दहरूको अनुवादमा रहेको त्रुटीहरूलाई औल्याइ दिनु भएकोमा यो लेखक आचार्य महोदय प्रति आभार प्रकट गर्दछ र साथै आचार्य महोदयले संकेत गर्नु भए अनुसार त्रुटिपूर्ण शब्दहरूमा सुधार ल्याउने काम गर्नेछ पनि ।

आचार्य धर्मवज्र महोदयले यो लेखकले महासाधिकले बुद्धलाई मानुषी व्यक्तित्वबाट लोकोत्तर व्यक्तिको रूपमा प्रस्तुत गरे भनेर विकृति ल्याएको भन्न खोज्नु भएको रहेछ । बुद्धलाई उहाँले मानुषी व्यक्तिको रूपमा कुन आधारमा निश्चित गर्नु हुन्छ ? भन्ने प्रश्न उठाउनु भएको देखिन्छ । यस सन्दर्भमा आचार्य महोदयले उल्लेख गर्नु भए जस्तै यो लेखक पनि बुद्धलाई लोकमै

नटासिएको कारण लौकिक नै छान्नु या मान्नु बुद्धलाई नबुझ्नु र नचिन्नु हो भन्ने र मनुष्य योनिमा जन्मेको कारणले रूप मनुष्यको भए तापनि उहाँ एक बुद्ध हुनुहुन्थ्यो भन्ने कुरालाई नस्वीकारेको होइन । तर मनुष्य योनिमा जन्मेर पञ्च स्कन्धमा, विशेष गरेर रूप स्कन्धमा, बाधिएको कारण सिद्धार्थ गौतम वा शाक्यमुनि बुद्ध भइसकेर परिनिर्वाण नहुञ्जेल सम्म पनि मानिस जस्तै बराबर विरामी पर्नु भएको, बुद्ध उमेरमा पुगेपछि उहाँले आफूलाई पुरानो टुटे फुटेको वयलगाडासंग तुलना गरेको, उहाँको शरीरमा पनि सामान्य मानवको शरीरमा फे भुर्री देखा परेको आदि कारण उहाँलाई मानुषी व्यक्तिको रूपमा निश्चित गरिएको हो । महासाधिकले बुद्धलाई लोकोत्तरवादको नाममा दैवीकरण गरेको भन्ने बारे यो लेखकले प्रमाणको रूपमा पेश गरेको श्री अनुकूल चन्द्र वनर्जी लिखित अंग्रेजी हरफहरूको सन्दर्भमा आचार्य महोदयले आफ्नो लेखमै स्वीकारी सक्नु भएको छ जसलाई खण्डन गर्नको लागि आचार्य महोदय आफैले श्री लालमणिज्यू, रिचाई गोम्ब्रिचज्यू आदिका शब्दहरूलाई अधि सारिसक्नु भएको छ पनि । यस सन्दर्भमा आचार्य महोदय आफैले आधिकारीक भनी मान्यता दिनु भएको रोबिन्सन र एडवार्ड कोन्जेका पुस्तकहरूले पनि बुद्धलाई दैवीकरण गरेको कुरा पुष्टि गर्न खोजेको देखिन्छ जस्तो लाग्दछ । उदाहरणको लागि रोबिन्सन र जोन्सनका पुस्तकमा उल्लेखित केही हरफहरु यस प्रकार छन् :

"They (the Mahasanghikas) claimed to be truer to the primitive teachings than did the elders. ... But they carried the transfiguration of the Buddha much further than the Sthavirs did, holding that he is supramundane and perfectly pure. His body is infinite, his power boundless, and his life endless. ... Furthermore, apparition-bodies (conventional human forms) of the Buddha appear and act in different world-systems at the same time." (Richard H. Robinson and Williard L. Johnson, The Buddhist Religion: A Historical Introduction, (California: Wadsworth Publishing Co. Third Edition, 1982), p.42) अर्थात् उनीहरूले (महासाधिकहरूले) आफूलाई थेरवादीहरु भन्दा पुरानो उपदेशप्रति सच्चा रहेको दावी गरे । ... तर उनीहरूले स्थविरहरूले भन्दा पनि बढी उहाँ लोकोत्तर र पूर्णरूपले विशुद्ध हुनु हुन्छ भन्दै बुद्धका रूप परिवर्तनलाई पनि वहन गर्न पुगे । (उनीहरूको भनाई अनुसार) उहाँको शरीर अनन्तवान छ, उहाँको शक्ति अपरिमित छ र उहाँको जीवन अन्त्यविहीन छ । ... उनीहरूले थपेको अर्को कुरा, बुद्धका रूप काय (परम्परागत मानव रूपहरु) एकै समयमा विभिन्न लोक प्रणालीमा देखा परेर काम गर्दछन् भन्ने हो ।

महासाधिकहरूको प्रभावमा परी हुर्केका महायानले आफूले प्रतिपादन गरेको सुत्रहरु बुद्धकै उपदेश हो भनी भूठ प्रचार गर्दै हिंडेको

बारे रविन्सन र जोन्सन यसरी थप्दछन्:

"The theory, though, was never openly used to defend the Mahayana Sutras, because to do so would have meant giving up the false historical claim the Mahayanists had foolishly made -- that their Sutras were from the mouth of the Buddha." (Ibid, p. 68) अर्थात् यो सिद्धान्त महायानका सुत्रहरूलाई बचाउ गर्नको लागि कहिले पनि खुल्ला रूपले प्रयोग गरिएन किनकि यस्तो गर्नुको मतलब महायानीहरूले आफ्ना सुत्रहरूलाई बुद्धको मुखबाट उब्जेका हुन् भनेर आफूले मूर्खतापूर्ण तरिकाले ऐतिहासिक हुन् भनी गरेको झूठो दावीलाई छोड्नु पर्दथ्यो ।

यस्तै यस सन्दर्भमा एडवार्ड कोन्जेका शब्दहरू यस प्रकार छन्:

"The Mahasanghikas became the starting point of the development of the Mahayana by their more liberal attitude, and by some of their special theories. ... Among them, several of the distinctive features of the Bodhisattva ideal of the Mahayana were worked out for the first time, and in addition, some of their tenets had the historically very important effect of cutting the Buddhist tradition loose from the historical Buddha, making exclusive adherence to his saying no longer imperative. 'With one single sound the Buddha has expounded all his doctrines.' 'He understands all things in one moment.' 'The form body of the Tathagata is boundless; so is his power, and the length of his life.' The Buddha is never tired of enlightening sentient beings and of awakening pure faith in them." "The Buddha neither sleeps nor dreams." "The Buddha is always in trance." Such sayings do not fit at all the man Gautam who lived in Maghada many years ago. By placing all the emphasis on the supernatural, or supramundane, qualities of the Buddha, in which he differed from all other men, they (the Mahasanghikas) led the believer away from the fortuitous historical circumstances of his appearance." (Conze, Buddhism ...), pp.120-121) अर्थात् महासाधिकहरू, आफूमा बढीमात्रामा रहेको उदार धारणा र केही आफ्नै विशेष सिद्धान्तहरूको आधारबाट, महायानको विकासमा प्रस्थान विन्दू बने । ... ती मध्ये, महायान अन्तर्गत रहेका बोधिसत्त्व चर्या सम्बन्धमा धेरै मात्रामा छुट्टै विशेषताहरू पहिलो पटक उल्लेख गरियो र, थप कुरा के हो भने, उनीहरूका केही सिद्धान्तहरूले ऐतिहासिक बुद्धको वचनलाई तदारुकतासाथ पालन गर्न आवश्यक नपर्ने गरी बौद्ध परम्परालाई खुकुलो पारेर तोडमरोड गरेर ऐतिहासिक रूपमा धेरै महत्वपूर्ण प्रभाव छाडे । एकल शब्दमै बुद्धले आफ्ना सबै सिद्धान्तहरू प्रतिपादन गरेका

हुन् । एकै क्षणमा उहाँले सब कुरा जान्दछ । तथागतका रूप काया, शक्ति, र जीवन अवधी अपरिमित छ । बुद्ध जीवित जीवहरूलाई उपदेश दिन र जागा गराउनमा कहिले थाक्दैन । बुद्ध न त सुत्दछ, न त सपना नै देख्दछ । बुद्ध सधैं समाधिमा रहिरहन्छ । यस्ता कहावतहरू धेरै वर्ष अघि मगधमा बास गरेका मानिस गौतमको लागि कति पनि सुहाउँदैन । मयै अरु मानिसहरूबाट फरक देखाउने गरी बुद्धको अलौकिक, अथवा लोकोत्तर, गुणहरूमा सब प्रकारले जोड दिएर, उनीहरू (महासाधिकहरू) ले बुद्धको उत्पत्ति सम्बन्धी आकस्मिक ऐतिहासिक वातावरणहरूबाट विश्वासपात्रहरूलाई टाढा पुर्‍याउने काम गरे ।

यस्तै धर्मवज्र महोदयले आधिकारिक ग्रन्थ मान्नु भएको भिक्षु संघरक्षित लिखित पुस्तकमा पनि यस प्रकारको धारणा नपाइने होइन । उदाहरणको लागि उहाँका केही शब्दहरू यसरी प्रस्तुत गर्न सकिन्छ:

"According to this school, the nature of the Buddhas is wholly transcendental; phenomena defile them not; they are capable of multiplying their bodies an infinite number of times, and their power and longevity are without limit; neither sleeping nor dreaming, they remain ever absorbed in samadhi; they comprehend all dharmas in a single moment of thought, and are continuously engaged in preaching the Doctrine." (A Survey of Buddhism, (Bangalore: The Indian Institute of World Culture, 1966), pp. 195-196) अर्थात् यो मत अनुसार बुद्धहरूको प्रकृति पूर्णतया लोकोत्तरवादी हो, सांसारिक प्रपंचले उनीहरूलाई अशुद्ध पाउँदैनन्, उनीहरू आफ्ना शरीरहरूलाई असीमित संख्यामा उत्पादन गर्न समर्थ रहन्छन् र उनीहरूको शक्ति र जीवन अवधी असीमित रहन्छ, सुत्ने र सपना देख्ने नगरीकन, उनीहरू सधैं समाधीको अवस्थामा रहन्छन्, उनीहरू सबै धर्महरूलाई एकै क्षणमा सम्प्रज्ञान गर्दछन् र निरन्तर रूपले आफ्नो मार्गलाई सिकाउँदै गर्दछन् ।

यिनै कुराहरूलाई समर्थन गर्दै नलिनाक्ष दत्त यसरी थप्दछ:

"They conceived Buddha as lokuttara (transcendental), and Shakyamuni as only a created body (Nirmanakaya). The transcendental Buddha has a rupkaya, which is limitless, everlasting, free from all sastrava sharmas. ... In short, the Mahasanghikas conceived Buddha as a totally supramundane being with illimitable powers and knowledge, who never desired to attain Nirvana."

उनीहरूले बुद्धलाई लोकोत्तर र शाक्यमुनिलाई यसैको रूपकायाको रूपमा कल्पना गरे । लोकोत्तर बुद्धको रूपकाया असीमित, अनन्तवान र सब सास्त्र धर्महरूबाट स्वतन्त्र रहन्छ ।

... सक्षिप्तमा भन्ने हो भने महासाधकहरूले बुद्धलाई असीमित शक्ति र ज्ञान भएको, कहिल्यै निर्वाणको चाहना नगर्ने पूर्णतया लोकोत्तर व्यक्तित्वको रूपमा कल्पना गरे । (Nalinaksha Dutt, Mahayana Buddhism, (Delhi: Motilal Banarasidass, 1977), p. 156)

यस्तै महायान अन्तर्गतका सद्धर्मपुण्डरिक र सुवर्ण प्रभासले शाक्यमुनिको ऐतिहासिक अस्तित्वलाई हटाउन खोजेको कुरालाई लिएर श्री दत्त पुनः यसरी लेख्नु हुन्छ: "The Saddharma Pundarika and the Suvarnaprabhasa tried to erase from the minds of the people the lingering impression about the historical existence of Shakyamuni." (Ibid) अर्थात् सद्धर्म पुण्डरिक र सुवर्णप्रभासले जनमानसमा पनिरहेको शाक्यमुनिको ऐतिहासिक अस्तित्वलाई मेट्ने प्रयास गरे ।

आचार्य महोदयका माथि उल्लेखित कुराहरूको सन्दर्भमा यो लेखकको प्रश्न के रहेको छ भने आज आचार्य महोदयले खण्डनको लागि अधि सार्नु भएको पुस्तक र सो मा उल्लेखित कुराहरूलाई खण्डन गर्नको लागि भोली अन्य लेखकहरू पुनः देखा नपर्ला भन्नेमा केही बेर छ त ?

बाँके अर्को अङ्गमा

पुत्ताम'त्थि धनमत्थि-इति बालो विहञ्जति ।
अत्ताहि अत्तनो नत्थि-कुतो पुत्ता कुतो धनं ? ॥३॥

मेरो छोरा छ, धन छ, भनि अज्ञानिहरू चिन्तित हुन्छन् ।
आफ्नो देह नै आफूले भने जस्तो छैन भने छोरा भएर
के ! धन भएर के !

-चित्त वर्ग धम्मपद

नपुष्पगन्धो पटिवातमे'ति-न चन्दनं तगरमल्लिका वा ।
सतं च गन्धो पटिवातमे'ति-सब्बादिसा सप्पुरिसो पवाति
॥११॥

फुल, चन्दन, चमेली आदिको बास हावा नपुगेको
ठाउँमा जान सक्दैन किन्तु सत्पुरुषको सौजन्यरूपी
सुगन्ध दशै दिशामा फैलिन्छ ।

-फुल वर्ग धम्मपद

शान्तिपूर्ण समृद्ध नेपाल देख्न पाउँ

- चित्रवलिराम सुवाल, पाल्पा

भयभित र त्रस्त बातावरणबाट,
प्रत्येक मानव मुक्त हुनुपर्छ ।
मानिस आफ्नै जीवन शैलीमा,
शान्तिपूर्वक बाच्नु पाउनुपर्छ ।
गोला, बारुद र बमहरु,
खुकुरी, तलवार, भालाहरु,
अत्याधुनिक प्रयोग भईसके ।
सगरमाथा भरी रगतका छिटा परिसके,
मेची, कोशी, कर्णालीहरुमा
रक्त मिश्रित खोला बगिसके ।
तथागत बुद्धका काषाय वस्त्र,
रक्त सागरमा दुबिसके ।
कयैन आमाका काख रित्त सके,
सिन्दुर पुछ्छे, बिधुवा भईसके ।
कलीला बालाहरु,
टुहुरा भईसके ।
जलिसके, कति भुपडी ।
बगिसके धेरै रगत, यो बुद्ध भूमिमा ।
मुग्लान पसे युवाहरु
रित्तिसके गाउँका गाउँ,
अति भो अब त;
यी आखाँहरुले,
शान्त, समृद्धि नेपाल ।
देख्न पाउँ,
अनन्त राष्ट्रको इतिहास,
लेख्न पाउँ ।
बुद्ध सरणं गच्छामि
धम्मं सरणं गच्छामि
संघं सरणं गच्छामि ।
परिनिर्वाण हुन पाउँ ।

Significance of the Heart Sutra

-Dr. Ganesh Mali

The Heart Sutra or Pragyānparamita Hridaya is a condensed and abridged version of the Larger Buddhist literature Pragyānparamita. It is a short but very significant sutra which may rightly be called the jewel in crown of Mahayana literature.

In this sutra it is stated* Conze, Hörner, Snellgrove and Waley (trans. and ed.) Buddhist texts through the ages. Research press, New Delhi, 1999. that Avalokita, the holy lord and Bodhisattva, was moving in the deep course of wisdom which has gone beyond. He looked down from on high; he beheld but five heaps (skandhas) and he saw that in their own being they were empty. "Here, O śāriputra !" remarks the lord, " form is emptiness and emptiness is form, emptiness does not differ from, nor does form differ from emptiness; whatever is form that is emptiness, whatever is emptiness that is form ----- --- the same is true of feeling (vedana), perceptions (sañña) impulses (saṃskāra) and consciousness (vijñāna). Here O, śāriputra, all Dharma are marked with emptiness, they are neither produced nor stopped, neither defiled nor immaculate, neither deficient nor complete. Therefore, O Śāriputra, where there is emptiness there is neither feeling nor perception, nor impulse, nor consciousness, no eye, or no ear, or nose, or tongue or body or mind, no form.....no object of mind; no sight organ element.....no mind-consciousness element; there is no ignorance, nor extinction of ignorance.....there is no decay and death, no extinction of decay and death; there is no suffering, nor origination, nor stopping nor path; there is no cognition, no attainment and no non attainment."

The text further states that owing to a Bodhisattva's indifference to any kind of personal attainment, and through his having relied on the perception of wisdom, he dwells without thought-coverings. In the absence of thought-coverings he has not been made to tremble, he has overcome what can upset, in the end sustained by nirvana. ...."therefore one should know the Pragyānparamita as the great spell" remarks the Lord, the spell of great knowledge, the utmost spell, ... By the Pragyānparamita has this spell (mantra) been delivered. It runs like this: Gone, gone, gone beyond, gone altogether beyond, O what an awakening, all hail! "(Gate, gate, paragate, parasamgate, bodhi swaha!).

What message do we get from this? Avalokita looked down from on high, on the changes undergoing in the mind- body systems of beings and found ultimately nothing but change, absolutely nothing else. So, in fact everything is actually non-existing, sunyata. One who realises is altogether gone beyond from the fetters of life, and has become fully enlightened.

So, Pragyānparamita sounds like a short cut to enlightenment. But in fact, it is not. Notice the words—the bodhisattva dwells without thought-coverings—the āśravas of the mind. It is impossible for a common worldling with mind, full of āśravas, to achieve that tranquil state of mind which produces the clear vision of Avalokiteshwara, when he looks down from on high. And why ? Because, one with a tainted mind will see the form as form, feelings as feelings and so on with other factors mentioned. Reciting the Pragyānparamita Hridaya mantra one thousand times a day would not help.

To achieve that clear vision of the perfection of wisdom the Middle way, and the Noble Eightfold Path can, on no account be transgressed. The path must be followed with all sincerity and rigidity. The path alone will take us to that height of clear vision from where looking down upon the five skandhas and their functions, we will see nothing but change and emptiness. There is no short-cut to enlightenment.

Now- a-days, there is one more helping hand to make us realise the emptiness of all things-and that is science. From the point of view of science, ultimately everything breaks down into vibrations and energy waves. The rider is riding the horse actually there is neither the rider nor the horse, there are just the wave- motions. All the different systems inside our body finally comes to nothing tangible. But inspite of the scientific truth of the nothingness of everything, or the truth about the Heart sutra, so long as we have Raga, Dwesha, and Moha in us we will see a beautiful rose as a beautiful rose, and a fearful tiger as a fearful tiger. Reciting the Pragyānparamita spell would not help us, we must deliberately, skillfully and mindfully traverse the noble eightfold path of sila, samadhi and pragyān, and the golden middle way, to develop the clear vision of Avalokita. Only then the pragyānparamita mantra will work.

Synopsis of the sugata saurab

-Macha jyapu

Veluvanaram thecho, lalitapur

1. Lumbini

The supreme season spring seemed really eye-catching. Nestlings like cuckoo, nightingale, parrot, billed which forced to pay attention to them; fruits like guava, mango, etc. hanging by forcing the boughs bent down salivate the passer-bys; Pygmalion of flowers blooming made confusion to choose which one was the best; animals like deer, rabbits, monkeys playing reminded the freedom in the nature; gentle breeze airing in the garden made the figs, boughs, flowers and palates wave which seemed hosting and farewelling the visitors. The adoration of beautiful gates of figs and sanitation around resembled the place was as if hermits pass. The garden was in between Devadaha, the maternal house of the Buddha and Kapilvastu, the powerful and developed kingdom of the Sakyas.

2. The Line of Descent

Kapilvastu, one of the republics in the north of Bharatavarsa (in Nepal) lies under the lap of Himalaya. There were so popular and distinguished warlords, kshatriyas born in solar clan who had reigned over the treasure land. Manu, the author of Manusmriti had put together the code of conduct to govern the human society. And his offspring, Ikshvaku, the 1st king of the Solar clan set up the Ikshvaku Dynasty in Ayodhya where as Shivi provided own sliced off flesh for the predatory bird- dove's rescue. Sagara, his grandson Anshuman and his offspring Bhagiratha who brought the Ganga in the earth from heaven; truthful king Harishchandra who servanted himself to Chandala, conquer of Indra Nahusa, Bharat so rich in human and other resources whose name generated Bharata; king Dilip, a pupil of Vasistha, who was ready to dedicate life for the cow; king Sujata drove away his own five sons in consequence of the words were all from the Solar clan. Sujata's sons Dhira, Apura and rest of them sought refuge at Kapil's hermitage having no time to think any better place than Kapil's: As time went on, they thought of setting up an independent

country of their own, And naming it as Kapilvastu After their patron saint and kindly host. (SS 18) In this way Kapilvastu was formed where Apura the eldest brother became the king. After his demise Simhahanu and then his eldest son Suddhodana crowned and carried on the Sakya tradition. He promoted peace and prosperity there. The twin queen sisters: Maha Mayadevi and Prajapati Gautami were living merry life carrying out their duty sincerely and nobly.

King Suddhodana was highly supported by three brothers: Dhautodan, Shukrodan and Amritodan like Digpal in valor and Lakshaman in brotherly love. His brothers and public officials used to consult for better government system. Due to efficient, equitable and just rule, there were plenty of food, fruits, clothing, shelter, business, artistry, carpentry, sculpture, mansions and sanitation, everything plenty more. People were loyal. They did not keep any tax debt. They helped to mend public shelters, ancient mansions and always prompted to serve as the officials for sanitation, water supply, emergency, teaching, agriculture and so on. Their duty and devotion made the surrounding clean and clear; the teaching excellent; fruits, crops, vegetable grew very well. Everybody engaged in any business freely. The youths must have got army training for fitness and the protection of motherland. Child marriage was avoided there and physical fitness centers like gym, wrestling was established. Suddhodana's democratic kingdom adopted the free international trade policy. There was no bondage for choosing and adopting any religion and profession rather they had integrity, equality and harmony. They performed their duty and oars even sacrificing own life; there was no place for malice or ill will. King Suddhodana had not only the granary full of food and crops but also the worthy clothes and jewelries like silver and gold. But the Shakya kingdom full of perfection was still imperfect because of the lack of the Suddhodana's heir babe. Hence, the old councilor advocated before

suddhadana for 3rd marriage to run the dynasty non-stop. It stroked the noble hearted king like a peal of thunder. Realizing the conflict of more marriage and a big turmoil, he tilted down his head with sigh of pain and despair. A Brahman taking notice of the king's dispairity, advised to apply the divine medicine. Those words articulated his nerves of hope as it was rearmed to the defeating warrior. The Brahman added the royal queens had to have fasting for a month which would finish the fat that might have blocked the womb and he, the king had to have liquid diet. The Brahman gave the medicine made of firing coipious and red sandle wood with ingredients to the king suggesting to dose every day regularly. After some days the Brahman was honored with food and wealth while backing home.

On the day, after a month of ablution, fasting and showering in wish of son, the queens entered the royal chamber with flowers, where love incarnation king Suddhodana was there. Varieties of flowers, Tibetan bed clothes, thankas, paintings hanging, painted vases, illuminated lamps, etc. adored parlour much more attractive where the beautiful queens and the king on bed in love. The queen consorts worshipped Suddhodana as their beauty and attraction were not decreased in spite of slimness. Then they returned back to their own chamber with shy and coy remaining the heart beat of the king. At the same night Mayadevi asleep in her luxurious boudoir had a wonderful dream: Of a pink headed, six-tusked white elephant Who bore in its trunk a full-blown lotus It entered through her ear and settled down On the right side of the womb easily, Producing a delicious sensation (31)

Early next morning Mayadevi recounted the incredible dream to the king. Happy king sent for the astrologers post-haste. Honoured with sumptuous meal after seated on Chinese rugs, Suddhodana asked them about the omen of the Queen's night dream. They examining the horoscope declared that that was excellent and portended no evil because the queen had conceived a male child with unique spiritual endowments. Further the experts of divination forecasted: Should he choose to observe the

mundane laws, He would be the trusted lord of this world, But should he choose to renounce then, he'd be The greatest saint the world has ever seen. (32) The news of the queen's pregnancy spread all over then in no time. The expert and dedicated corps of nurses were arranged to nurse her. The whole nation was in ecstasy of solar-sun rising. Every nurse was busy on duty efficiently and consciously. One day she sent for her husband and beseeched him to grant her wish to visit her mother. Concerning the restless nature of the pregnant women, king managed the happy journey including the security, cordon, nurses and midwives. Highly ornamented and maids hovered queen, on the crossroad of the route nearby, the Lumbini garden, willed to visualize the natural beauty, she visited into Lumbini. All the maidens along with the queen Mayadevi were enjoying the nature. Chuckling of leaves, soft murmur of the flower petals, divine beauty of landscape, birds chirping, and mild climate, were really attractive. When there was doubt about the queen's discomfort, everybody became alert; a spot was screened off; soldiers guarded; oil fed lamps lit; the calmness ruled; the night air blew; none slept rather rumored hearts and queen was rested.

3. The Nativity

At the early morn, the sun was peeping and cocks crowing, maidens bustled and lit the bonfire with good deal of noise. From such midst bustle and noise the queen Mayadevi suddenly went and stood still beneath a tree full of flowers and leaves grabbing one of its boughs. Maids moved hither and thither with bewilderment of unknown threat. Immediately throe less Maya gave birth to the male babe on the full moon day when sun peeped. Breeze made the flowers shed their petals and named it the "Swanya Punhi." The seven jovial maidens sent for the commanding officer and showed him the new born baby transferring, carrying from their hand to hand. Their lotus like palms transferring seemed the babe's trotting seven steps upon the full blown lotuses. The messengers aired to Kapilvastu as well as Devdaha for noble message of the heir of Shakya Dynasty. The overjoyed king Suddhodana gave largesse after arriving there with courtiers and only spoke, "Maya" where as contented Mayadevi after dedicating the babe

replied, "My Lord". Suddhodana's earnestness to return back to Kapilvastu was followed by the state officials by adoring, cleaning and clearing way via Lumbini to Kapilvastu with the triumphant in the town; no part of the garden was left: The flower trees were draped with flags; Some pliant creepers were shaped like arches, While other were festooned with sprigs. While water was sprayed on the road surface To prevent the dust from blowing (43)

The road was filled with the people, men, women and children for hosting in each side. The parade of pedestrians led by a group of dhunjya bearers played direct on the beat of dhime, tainai, bhusya, systematically. Then the nayakhin, the Chhusya and Kaha with combination of Nagara, cymbals and gongs, flutes, pipes with dance; next dapa with ponga, dha and bansuri, then danga with cymbals, sarangi and mehal played raga; then Raga Patmanjari; in flute by fast moving fingers accompanied by konchakhin and babhu; then paschima, bells and flute playing Raga Ashavari and then a troupe of artists hovering round singing and playing the dabadaba; and back to it the ornamented tusker mounted king Suddhodana under the royal umbrella and fanned with chwamo tossing fistfuls of silver coins and courtiers and officials and at the last well wishers which made a complete procedural procession of the honour of the royal babe. The town women carrying their babes piggyback, folk men and inside the ledges of shops, coyed girls inside the latticed windows, disobeying pupils scrambled up the tiered plinths of a shrine came to see the procedure from the porch, yard, window and poured down the parched and roasted paddies and vermillion. They all showered flowers to the procession. The procession stroke forward smoothly the highway passing the water spouts, phalechas, temples and houses with the artisan pike of craftsmanship. The grand procession was arrived at the royal palace so crystal chandellers were lit up to chase the grim dim, shadows away. The beautiful ladies with votive offerings like censor, vermillion and mica, etc. in worthy plates, and trays lined up to welcome and well wish heartily. A choir of maids hosted by a greeting song accompanied by the mridanga and veena wished Suddhodana's fame

and triumph and his son's bloom for peace in the world. The king paid longing and lingering glance to his heir son and smiled. Then the king turned his face to gratitude the processonists. He conferred bestows to the ensembles who played the leading roles being content and happy returned back to their homes. King Suddhodana lapped his son in through the two flags inscribed door with swinging chwamo with lotus petal.

4. The Mother

At the sixth day showering and entering the prince in to chamber did the purifying ritual. Queen who dreamed bright future looking her son's face was demised the next day, which caused the public grief though there were remains of festivals. The most grief-stricken King sobbing near by the mummy of the queen beat his hands on the floor. Flowing in sentiment recalled his nostalgic 1st glance of the marriage night in the chamber and worried about prince's care for destiny. Hastily arrived royal courtiers at first became bewildered and confused. But after kowtow one wise minister reminded that they would leave nothing to dedicate if the gone could be returned. Further reassuring the king to control the self by watching the prince. They became busy for funeral arrangement where queen Gautami along with maidens were weeping. At the yard the carcass of queen worshipped with good and worthily dress, jewels and flowers was exhibited adoring on the sandal wood bier overlaid with bounds of colourful buntings and a yak-tail whisks at the sides. At the front the trumpets blared and drums beat followed by censor bearers charged five perfumes. Then a group of women tossed cereals, legumes, vermillion and coins; next the bearers carried bier and pall by the muslin clad Brahmans and followed by a concourse of mourners took the traditional funeral route flanked, sided by the weeping men and women. The queen's coffin was fixed on the pyre made of aloe and sandal with camphor with ghee and oil. And with in a short while cremation, the delicate physique converted into the ash, mere ash. After its news in the Royal Palace, they performed ablutions and other rituals to purge death pollution.

For the babe's intensive care, eight nurses were arranged for feeding, eight for hygiene and

sanitation, eight for play and next eight for other functions and Gautami fulfilled the mother's scarcity with diligence being mom and auntie. Sage Asita paid visit for sake of the newly babe's glimpse in the Royal Palace was respectfully seated in a high dais by the king. The sage who had immediately kowtowed the royal babe seeing the king's bowing of the babe to his leg wept, sobbed and sighed after examining his physical signs. In response of the king's anxieties, the sage responded that the babe was being world saver, world-forsaker, harbinger-of-knowledge and a pioneer of a new creed but he could not entertain the Sugata's miracle. The increase of the scorching heat day by day deserted the earth and non-could dare to come out. However, the summer festival started so the royal family along with the royal officials went on the dig, sow and seed in the fields. Female by dressing and ornamenting well and farmers in groups holding up a dvalakhamu, hessian sacks carried down their holding on the side bys to the fields and farmers dug up with spades where as females with wooden mallets crashed down the lumps of earth sowed seeds with sweat showing and reddening faces. Where ever king went ploughing, their bass, drums and flutes used to play the ecstasy. Hearing the rapturous sound of the festivities, the maids participated there ignoring the babe prince resting on the mustard filled pillow under a citrus shade. Maids run back after the babe's weep saw him sitting up after tumbling off the bed. The people and the king, queer of the event, set back.

5. Child Hood

The king noticing the janko, consulted to the queen and the oldest citizeness on the day of janko, Brahman priests chanted Vedic verses then bathed the babe in sacred water; dressed in Benaras brocades of janko and lapped the prince with the diamond-crisped cap to the king on the 2nd phase of ritual, the sacrificial fire. The lapidaries prepared by valuable jewels and animal limbs, the rudraksha-mala, the neckwear of valuable corals was demonstrated on plates but the prince scattered the third tray consisting clay, brick chip, pencil, book and other symbolic materials one by one. It reminded Suddhodana the sage's prophecies although he felt he would try if

possible. Brahmins put a multi-strained thread of good omen and inaugurated the name-"Sarvartha siddha" to the babe since the whole country met the targets well; then Gautami lapping the babe received swakan, yoghurt and white wine from the eldest ladies of the house with five vital airs and panchamrita at last. As their ancestry's tradition, king lapping his son went to pay visit to the temple of the guardian god carved with lively apsara, palaka sanctum sanctorum and wall housed Bramha, Vishnu and Maheshvara. But they all dimmed comparatively and seemed urging Suddhodana not worship them before the Shakya son. Several nurses with several toys gestured, caricatured, billed and exclaimed, 'Here comes an elephant'; "Behold the wall god!" where as Siddhartha chuckled, babbled, tumbled and grinned. After a year, he started wobbling likewise the royal couple were dazzling and perplexing with his activities. Days passing brought his 2nd birthday and Gautami made special rice-cakes prepare and distribute to each household with royal message. After the entire ritual, the priests prayed for the child's well being and handed over a gift of egg and fish with the rice cake wreath on the new cloth which was later placed round his neck. Siddhartha's movement with dangling garland of yomari at the side and children's at the next holding fists full of silver coins bulging fruit and yomari still smeared with yoghurt marked innocence and reflected the glory of the state.

6. Upbringing and Education

At five Siddhartha preferred quickly slip off to one side and thought not to play with contemporary playmates. The king recalled by the words of Asita, organized his son's tonsure and purification by the priests chanting the sacred texts. His aunts received his hair in golden plates; Siddhartha, donning the guise of a celibate while dressing a loin-cloth of seven-strips, holding strong stick in the right hand and a bow and quiver on the left trotted on foot to Ganesh temple followed by the royal family; singing group and invitees bringing utensils, fruit, flowers and so on who together worshipped and hung the metal streamer from the rooftop for all safety. The king returned back handing his son over to the sage Vnks. Following their matted hair and knowing,

बौद्ध गतिविधि

बुद्धपूजा सम्पन्न

स्वयम्भूस्थित आनन्दकुटी बिहारमा सदा भै गत भदौ २२ गतेका दिन पनि श्रद्धालु भक्तजनहरूका माफ् शील समादान गरी सामुहिक बुद्धपूजा र कथा प्रवचन श्रवण गरी पूर्णिमाको बुद्धपूजा सुसम्पन्न भएको छ ।

वार्षिक साधारण सभा सम्पन्न

स्वयम्भूस्थित आनन्दकुटी बिहारमा गत ७ गतेका दिन आनन्दकुटी बिहारको साधारण सभा सम्पन्न भएको छ ।

दिवंगत श्रद्धेय डा. भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरले वि.सं. २०२९ साल अशोज २२ गते शनिबार घटस्थापनाका दिन आनन्दकुटी बिहार गुठीका सदस्यहरूको सहभागितामा आनन्द कुटी बिहार गुठीको स्थापना गर्नु भएको थियो ।

गते असोज २२ गते ३४ औं साधारण वार्षिक सभा गुठीका अध्यक्ष आचार्य भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविरको अध्यक्षतामा स्वयम्भूस्थित आनन्दकुटी बिहारमा सुसम्पन्न भएको छ । कार्यक्रम सञ्चालन गुठीका सचिव भिक्षु धर्ममूर्तिले गर्नु भएको थियो ।

धर्म देशना सम्पन्न

प्रत्येक पूर्णिमाका दिन पाटनस्थित मंगलबजारको दरबार स्वायत्त भित्र रहेको विश्व मैत्रि बिहारमा सञ्चालन हुँदै आइरहेको मासिक धर्मदेशना कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।

धर्मदेशनाको शुरुवातमा सदा भै बौद्ध कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा अपनाइने पद्धति अनुसार पञ्चशील समादान पश्चात अनगारिक सुजाताले अरुबाट मान सम्मानको आशा राख्ने हो, भने शीलवान भई शीलाचरण अनुसार जीवन व्यतित गर्नु पर्ने विषय शीलको महत्वका बारेमा व्याख्यान गर्नु भएको थियो । यस्तै उक्त कार्यक्रममा बिगत पूर्णिमाका विषय आफ्नो भनाई राख्नु हुने उपासकोपासिकाहरूलाई कदर स्वरूप उपहार प्रदान गर्नु भयो । अन्तमा पुण्यानुमोदन पश्चात कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो ।

वार्षिक सभा सम्पन्न

ललितपुर:- पाटन युवक मण्डलको ३६ औं वार्षिक साधारण सभा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यत्वमा सम्पन्न भएको छ ।

कार्यक्रमको शुरुमा प्रमुख अतिथिबाट पानस द्विपमा दिप प्रज्वलित गर्नु भई विधिवत् रूपमा कार्यक्रमको शुरुवात गर्नु भयो । तत् पश्चात बौद्ध पद्धति अनुसार पञ्चशील समादान

पछि कार्यक्रम अधि बढेको उक्त कार्यक्रममा स्वागत मन्तव्य दिने क्रममा सुरेन्द्र शाक्यले आउँदो माघ १० गतेका दिन इन्टरनेशनल बुद्धिष्ट युथ फोरम गर्न लागेको जानकारी दिदै उक्त फोरममा २०-२५ राष्ट्रहरूले सहभागिता जनाउने पनि जानकारी दिनु भयो ।

कार्यक्रमको अन्तमा प्रमुख अतिथिको भाषणमा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले युवक मण्डलको उत्तरोत्तर प्रगति तथा सफलताको कामना गर्दै उद्देश्य अनुरूप कार्य सञ्चालन गर्न सक्षम होस् भन्ने शुभाभिस दिनु भयो ।

अन्तमा सभाका सभापति सानुराज शाक्यले सभाको भावि निती तथा योजना बारे प्रकाश पार्दै उपस्थित सम्पूर्ण सदस्य तथा प्रमुख अतिथिहरूमा धन्यवाद दिई कार्यक्रम समापन भएको घोषणा गर्नु भयो ।

शस्त्र त्याग दिवस सम्पन्न

अशोज १६ लुभु:- ललितपुर लुभुस्थित सुवर्ण छत्रपुर बिहारमा, सम्राट अशोकले हिंसामय जीवन त्यागी अहिंसामय जीवन अपनाएको महान विजया दशमी दिनलाई शस्त्र त्याग दिवसको रूपमा गत अशोज १६ गते केन्द्रिय बौद्ध दायक परिषद् र सुवर्ण छत्रपुर बिहारको संयुक्त तत्वावधानमा विभिन्न धर्मावलम्बि तथा विशाल धर्मपरिषदको उपस्थितमा बौद्ध दायक परिषदका अध्यक्ष श्री बखत बहादुर चित्रकारको अध्यक्षतामा सम्पन्न भएको छ ।

उक्त समारोहका प्रमुख अतिथि अनगारिका धम्मवतिले आफ्नो मन्तव्य दिने क्रममा "जसरी सम्राट अशोकले शस्त्र परित्याग गरी अहिंसामय जीवन अपनाई बुद्धको शान्ति सन्देशलाई विश्व माफ् पुर्न्याए भै, हाल भइरहेको धर्मको नाममा प्रचलित कुप्रथा हिंसाका साथसाथै चारैतर्फ बिद्यमान हिंसा हत्या र नर संहार निर्मुल र समन होस् भनी शुभाभिस दिनुभयो । सचिव विष्णु शाक्य, डा. सानुभाई डंगोल, नारायण गुरुङ्ग, पूर्णमान महर्जन तथा बेखालाल महर्जन आदि बक्ताहरूले हत्या र हिंसाको दुष्परिणामका बारे आ-आफ्ना धारणा पोखेका थिए ।

अन्तमा अध्यक्षको आसनबाट बखत बहादुर चित्रकारले सबैले आ-आफ्नो जिद्दिमा अडिग भई मेरो गोरुको बाटो तका भनी ढिपी गर्नु भन्दा समयापेक्ष रूपमा कसरी शान्तमय वातावरण बनाई अगाडि बढ्न सक्छ भन्ने चिन्तन र मनन गरी विश्वमा शान्ति स्थापनार्थ जसरी सम्राट अशोकले अहं भूमिका निभाएका थिए सोही अनुरूप हाल पनि बौद्ध दर्शनको माध्यमबाट त्यस प्रकारको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने परिस्थिति आइसकेको बिचार प्रकट गर्दै सभा बिसर्जन गर्नु भयो ।

बार्षिक सभा सम्पन्न

बनेपा २४भाद्र: बनेपास्थित ध्यानकुटी बिहारमा मेत्ता सेन्टरको ६ औं साधारण बार्षिक सभा भिक्षु बोधिसेन महास्थविरको सभापतित्वमा तथा श्रीलंकांली महामहिम राजदूत श्री सुमित नाकन्दलज्यूको प्रमुख आतिथ्यत्वमा भएको सम्पन्न छ ।

मेत्ता सेन्टरका उपाध्यक्ष भिक्षु धर्ममूर्तिद्वारा सञ्चालित उक्त सभामा उपस्थित गन्यमाण्यहरुले मेत्ता सेन्टरको उपादेयता र महत्त्वका बारे आ-आफ्नो धारणा प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

बाल शिबीर सम्पन्न

ललितपुर:- थेचोस्थित वेलुवनाराम बिहारमा श्रामणेर उत्तमोको प्रमुख संयोजकत्व तथा सहायक ध्यानाचार्य बिबेक डंगोलको समुपस्थितिमा एक दिवसीय बाल शिबीर सम्पन्न भइको छ ।

उक्त शिबीरमा ६५ जना स्थानीय बालबालिकाहरु ध्यान शिबीरमा ध्यान अभ्यास गरेका थिए । महेन्द्र मुनी बज्रचार्य लगायत विभिन्न युवाहरुले सेवकसेवीकाको रुपमा बाल शिबीरका ध्यानयोगीहरुलाई सेवा गरिएको गियो ।

शिबीरको समापनमा सहभागी बालयोगीहरुद्वारा एक दिने अभ्यासबाट भएपनि आफूहरुले ध्यानको महत्त्व बढेको र पछि पछि पनि यस्तो शिबीर भएमा निरन्तरता दिने आशय व्यक्त गरे । सहभागी बालयोगीहरुलाई र सहयोगी धर्मसेवीहरुलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दै उपस्थित सदस्यहरुलाई बिहारका दाताहरुद्वारा जलपानको व्यवस्था गरिदिई बाल शिबीर सम्पन्न भएको छ ।

हाजिर जवाफ सम्पन्न

सुखि होतुद्वारा गत वर्षमा भैँ यस वर्ष पनि दोश्रो परियति धम्म रनिङ्ग शिल्ड हाजिर जवाफ प्रतियोगिता गत अशोज ८ गते शुरुभई १२ गतेका समुह चरणमा र सेमिफाइनलमा बिजयी समुह बीच भएको प्रतिस्पर्दामा परोपकार उच्च मा.वि. प्रथम, लुम्बिनी बौद्ध परियति लुम्बिनी दोश्रो र तेश्रोस्थानमा चित्त बुभाई फाइनल चरण सुसम्पन्न भएको छ ।

उक्त प्रतियोगितामा जम्मा ३३ परियति केन्द्रहरुले सहभागिताको लागि आवेदन गरेता पनि अन्तमा ३१ सहभागी प्रतिस्पर्धीहरु बीच प्रतिस्पर्धा भएको थियो ।

जगतसुन्दर ब्वनेकुशी केन्द्रले र धर्मशीला बिहार पोखराले असमर्थताका कारण नाम फिर्ता लिई प्रतियोगिताबाट बाहिरीएको थियो । बाँकि ३१ प्रतिस्पर्धीहरु बीच चारबौद्ध तिर्थस्थलको नामबाट चार समुहमा लुम्बिनी, सारनाथ, बुद्धगया र कुशीनगरबाट चार बिजयी समुह सिधै फाइनलमा छनौट भएको थियो भने बाकिं दोश्रो र तेश्रो आएका समुह बीच ११ गते सेमिफाइनलमा प्रतिस्पर्धा गरी बिजयी उपबिजयी र तेश्रोस्थानका गरी तीन

समुह फाइनलमा प्रवेश गरेको थियो ।

फोटो प्रदर्शनी

काठमाण्डौ असोज २ गते:-नागपोखरीस्थित रसियन कल्चर सेन्टरमा गत असोज २ गतेका दिन नेपाल र रसिया दुई देश बीच दौत्य सम्बन्ध स्थापना भएको ५० औं वर्ष (स्वर्ण वर्षको) उपलक्षमा दुई देशका धार्मिक व्यक्तित्वहरुको यात्राहरुका साथै दुई देश बीच धार्मिक र सांस्कृतिक सम्बन्ध भएको फोटो प्रदर्शनी एक समारोश बीच समुद्घाटन भएको छ ।

उक्त प्रदर्शनीको पहिलो दिन फोटो प्रदर्शनीको शुभारम्भ अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष आचार्य भिक्षु कुमार कास्यपद्वारा पानसमा दियो प्रज्वलित गर्नु हुँदै फोटो प्रदर्शनीको उद्घाटन गर्नुभयो ।

तत्पश्चात लुम्बिनी विश्वविद्यालयका उपकुलपति तुल्सराम वैद्यको सभापतित्व तथा आचार्य भिक्षु कुमार काशयप महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यत्वमा सम्पन्न भएको उक्त सभामा नेपालका लागि रसियन महामहिम राजदुत एन्ड्रे ल टोपिमो डा. ध्रुव बहादुर उलक, र रसियाका लागि पूर्व राजदुत हिरण्यलाल श्रेष्ठले नेपाल र रसियाको सम्बन्ध सुमधुर र सौहार्द्रता रहेको उल्लेख गर्नुहुँदै विद्यमान दुई देश बीचको सम्बन्धलाई अझ अगाडि र गाढापन बनाउनुका साथै जनस्तरबाट मित्रत्व बनाउनु पर्नेमा जोड दिनुभएको थियो । आफ्नो मन्तव्य दिने क्रममा पूर्व राजदुत श्रेष्ठले यो सम्बन्ध मात्र ५० वर्षको नभई सातौं शतिका राजा अंशुवर्माका छोरी भृकुटीले तिब्बतमा लगेका चार बुद्धमूर्ति मध्ये बुद्धमूर्ति एउटा रसियामा पुगुनुले यो सम्बन्ध धेरै पुरानो हुनुका साथै सांस्कृतिक सम्बन्ध पनि रहेको उल्लेख गर्नु हुँदै प्राकृतिक रुपमा हिउदेताका त्यहाँका (साइबेरीयाका) कन्याङ्कुरुड नेपालको चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा सयर गर्न आउनाले यसलाई प्राकृतिक सम्बन्ध पनि भएको भन्नुपर्ने उल्लेख गर्नु भयो । यसैक्रममा वहाँले दुई देश बीच धार्मिक सम्बन्ध स्थापित हुनुमा बुद्धधर्मको ठूलो देन रहेको र यसलाई मलजल गर्नमा दिवंगत आचार्य भिक्षु अमृतानन्दको महत्त्वपूर्ण योगदान भएको उल्लेख गर्नु भयो । अन्तमा लुम्बिनी विश्वविद्यालयका रजिष्टार केदार शाक्यले धन्यवाद दिनु हुँदै सभा सम्पन्न भएको थियो ।

बौद्ध समाज स्थापना

काठमाण्डौ:- बागबजारस्थित धर्मचक्र बिहारमा धेरै लामो प्रयाश र जागृतिको पहिचान दिन्दै उपासक रत्नलालको सक्रियतामा ७ सदस्यीय बौद्ध दाह संस्कार समाजको स्थापना भएको छ ।

विभिन्न धार्मिक पद्धतिद्वारा मृत शरीरको नाउमा आफन्तलाई अनेक परम्परावादी व्यवहार गराउन लगाएर आफन्तको बियोगमा शोक र सन्तापले छट्टपट्टिका भन दुःख

र आर्थिक भार थोपार्नु मात्र गर्नु सिवाय अरु केही सहानुभूति दिन नसकेको महशुस गर्दै, मृतक परिवारका सदस्यहरुलाई भन्फटिलो नहुने र सरल तथा सहज ढंगबाट बौद्ध पद्धति अनुसार दाहसंस्कार सम्पन्न गराउनु एक बिचार भएका समुह मिलि एक दाह संस्कार समाजको स्थापना कार्य भएको छ। हाल यथा समाजको संगठन तथा सुचारुपता गर्नको लागि साधारण र आजिवन सदस्य गरी हाललाई सम्पर्क कार्यालय धर्मचक्र बुद्ध बिहार गरि बिधान तयार गरिएको छ।

अभिधर्म प्रवचन सम्पन्न

श्रीःघलस्थित धर्मकिर्ति बिहारमा 'अभिधर्म अध्ययन समाज नेपाल' आठौं वर्षमा प्रवेश गरेको सुखद अवसरमा समाजको आयोजनामा अभिधर्म सम्बन्धि प्रवचन गराउने कार्य सुसम्पन्न भएको छ। अनगारिक धम्मवति गुरुमाको अध्यक्षतामा सम्पन्न कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर समक्ष शील समादान पश्चात प्रवचन कार्य सम्पन्न भएको थियो।

प्रवचन पश्चात श्रोता वर्गले अभिधर्म सम्बन्धि विभिन्न जिज्ञासा राखेका थिए भने भिक्षु धर्मगुप्तबाट जिज्ञासुहरुको प्रश्न समाधान गरिदिनु भएको थियो। यस कार्यक्रमका सञ्चालक तिर्थरत्न शाक्यले गर्नुभएको थियो

प्रवचन सम्पन्न

आगामि २५५१औं बुद्धजयन्तीको उपलक्षमा प्रत्येक पूर्णिमाको पावन दिनमा बुद्धधर्म तथा दर्शन सम्बन्धी भइरहेको प्रवचन कार्य गत भाद्र २२ गतेका दिन पाटनस्थित जयमनोहर महाबिहारमा यँया पुनिह (मधुपूर्णिमा)मा डा. लक्ष्मण शाक्यद्वारा बुद्धजीवन संग सम्बन्धित यस पूर्णिमाको विषय तथा पुर्णिमा सम्बन्धित गहन दर्शन व्याख्या गर्नुहुँदै बुद्धधर्म विषय प्रवचन दिनुभयो।

उक्त कार्यक्रमको शुरुवातमा सामूहिक रुपमा शीलसमादान तथा बुद्धपूजा गरी प्रवचन सम्पन्न भएको थियो। कार्यक्रम नेपाल बौद्ध समाजको आयोजनामा सञ्चालन भएको उक्त कार्यक्रममा स्वागत भाषण महाबिहार सुधार समितिका उपाध्यक्ष भाजुरत्न शाक्यज्यूले र धन्यवाद ज्ञापन शुभरत्न शाक्यले गर्नुभएको थियो भने अन्तमा प्रवचनकर्ताद्वारा पुण्यानुमोदन पश्चात कार्यक्रम सुसम्पन्न भएको थियो, कार्यक्रमको सञ्चालन सरिता शाक्यले गरिएकी थिइन।

रक्त दान सम्पन्न

म्याग्दी, भाद्र १९ बेनी बजारको म्याग्दीस्थित, म्याग्दी बौद्धसंघको आयोजनामा संघको वार्षिक कार्यक्रम अनुसार रक्तदान कार्यक्रम सुसम्पन्न भएको छ। उक्त रक्तदान कार्यक्रममा, नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका जिल्ला शाखा म्याग्दीका सभापति श्री

हरिकृष्ण श्रेष्ठको प्रमुख आतिथ्यत्व तथा म्याग्दी बौद्ध संघका अध्यक्ष श्री यजन लाला शाक्यको अध्यक्षतामा रक्तदान कार्यक्रम सुसम्पन्न भएको छ।

यसरी रगतदान दिने,सबभन्दा जेष्ठ ६० वर्षिय दल प्रसाद श्रेष्ठ सहित १५ महिला गरी ५८ जना रक्तदाताहरुले रक्तदान गर्नु भएको थियो। कार्यक्रमको शुरुवातमा बौद्ध पद्धतिअनुसार पञ्चशील समादान गरी शीलसम्पन्न भई सश्रद्धापूर्वक रगतदान दिएका रक्तदाताहरुलाई स्थानिय श्रद्धावानहरुबाट जुस, फलफुल आदिको प्रबन्ध गरिएको थियो। रक्तदान उपसमितिका संयोजक दिपेन्द्र श्रेष्ठको स्वागत भाषण पश्चात शुरु भएको उक्त कार्यक्रमको सञ्चालन रञ्जिता शेरचनले गर्नु भएको थियो।

अन्तमा अध्यक्षको आसनबाट रगतदान गर्नुको फाइदा र यसबाट अरुलाई हुन पुग्ने सहयोगको बारेमा बोल्दै बुद्धले पनि आफु बोधिसत्व हुँदा दिएर आएको रगतदान र जीवनदानको उत्कृष्ट नमुना महासत्व जातकलाई लिन सकिने प्रस्तुत गर्दै रगतदान नै जीवनदान हो भन्नुहुँदै कार्यक्रमको समापन गर्नु भयो।

गुंलाधर्म सम्पन्न

लुम्बिनी भाद्र २९:- रुपन्देशीस्थित बुटवल पञ्चचैत्य बिहारमा नेपाल सम्बतको ९ औं महिनामा पर्ने गुंलाधर्म महिनाभर धर्मोपदेश गरि सम्पन्न गर्न नसकिएता पनि हप्ताको एक एक दिन भएपनि धर्म श्रवण गरी गुंलाधर्म सम्पन्न गरिएको छ।

उक्त हप्ताको एक एक दिन प्रवचन गरि बुटवलबासीहरुमा धर्म चेतना अभिवृद्धि गराउनु हुने भिक्षुहरुमा क्रमश गुणघोष महास्थविर र मैत्रि महास्थविर, सागर स्थविर तथा बिदेशी महास्थविरहरुमा विशुद्धवंश वर्मा र श्रीलंकाका सुमनरतन महास्थविर हुनुहुन्छ।

अन्तिम दिन भदौ ३ गतेका दिन धर्मोपदेशक महास्थविरहरु तथा बुटवलस्थित पञ्चचैत्य बिहारका आवासीय अनगारिका गुरुमाहरुलाई भोजन दान तथा परिष्कार दान प्रदान गरि गुंलाधर्म सम्पन्न गरिएको छ।

स्थापना दिवस सम्पन्न

लुम्बिनी भाद्र २९:- रुपन्देशीस्थित बुटवल पञ्चचैत्य बिहारमा गत भाद्र २९ गतेका दिन धर्मोदय शाखाका अध्यक्ष बिद्यादेवी शाक्यको अध्यक्षतामा धर्मोदय सभा बुटवल शाखाको २९औं स्थापना दिवस् तथा १३ औं साधारण सभा सम्पन्न भएको छ।

त्यस अवसरमा सर्वप्रथम बौद्ध पद्धति अनुसार बिहार सञ्चालन समितिका अध्यक्ष श्री संघरत्न बज्राचार्य ज्यूको अगुवाइमा शील समादान तथा सामुहिक बुद्धपूजा गरी बोधिवृक्ष समिप द्विप प्रज्वलित गरी कार्यक्रमको शुरुवात गरिएको थियो। स्थापना दिवस् आयोजक समितिका संयोजक श्री धन बहादुर गुरुङ्गको स्वागत भाषणबाट विधिवत रुपमा सञ्चालन भएको

अन्तमा अतिथीको आसनबाट सर्व प्रथम राजा बिम्बिसारले तथागत बुद्धलाई दिनु भएको बिहार दानको विषयमा प्रवचन दिनुहुँदै पुण्यानुमोदन पश्चात कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो ।

सम्मान कार्य सुसम्पन्न

पाल्पा, तानसेन:-पाल्पा ज्ञानमाला संघको आयोजनामा एक कार्यक्रम बीच बि.स.२०६२मा प्रवेशिका परिक्षामा प्रथम श्रेणीमा उतिर्ण हुने पाल्पा ज्ञानमाला संघ सदस्यका छोराछोरीहरुलाई प्रजा पुरस्कारबाट सम्मान गरिएको छ ।

सम्मान कार्यक्रमका प्रमुख अतिथी भिक्षुणी सुजाताको हातबाट सम्मानित भएको थियो । विद्यार्थी वर्गले अध्ययन अध्यापनका साथै आफ्नो शैक्षिक क्षेत्रका साथै आ-आफ्नो उत्तरदायित्व पनि निर्वाह गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो । करुणा बौद्ध संघका अध्यक्ष छत्रराज शाक्य तथा संघका विभिन्न बक्ताहरूले उत्तिर्ण विद्यार्थीहरूलाई शुभ कामना व्यक्त गर्दै कार्यक्रम सुसम्पन्न भएको थियो ।

पद हस्तान्तरण

पाल्पा, तानसेन:- पाल्पा ज्ञानमाला संघ आनन्द बिहारको नव निर्वाचित कार्य समितितलाई पद हस्तान्तर गरिएको छ । निर्वाचन प्रक्रियाद्वारा निर्वाचित हुनु भएको पदाधिकारीहरुलाई सपथ ग्रहण गराई अध्यक्ष, सचिबहरु क्रमशः सर्जुलाल बज्राचार्य, सचिब बिनयराज बज्राचार्यद्वारा राजेन्द्र मुनि शाक्य र महासचिब सरोजलाल शाक्यलाई पद हस्तान्तरण गरिएको छ ।

स्मारिका विमोचन

धरान अशोज २ गते:-सुनसरस्थित धरान बुद्ध बिहारमा उक्त बिहारबाट प्रकाशित “बुद्ध बिहार स्मारिका” २०६३ स्मारिका भिक्षु सोभितद्वारा एक समारोह बीच बिमोचन गर्नु भयो ।

उक्त स्मारिका बिमोचन कार्यक्रम समारोहका प्रमुख अतिथिलाई बिहारकी उपाध्यक्षले फूलको गुच्छद्वारा स्वागत गर्नु भई आसन ग्रहण गराउनु भयो । कार्यक्रमका प्रमुख अतिथिबाट पानस दीपमा दीप प्रज्वलित पछि पञ्चशील समादान पश्चात कार्यक्रम बिधिवत रुपमा सञ्चालन भएको थियो ।

उक्त कार्यक्रममा सचिव श्री गणेश योज्जनद्वारा स्मारिकाको प्रकाशनको आवश्यकताबारे प्रकाश पार्नु भएको थियो । •

श्रद्धाञ्जली सभा

लुम्बिनी-रूपन्देशीस्थित बृटवल पञ्चचैत्य बिहारमा दिवंगत द्वय भिक्षु संघनायक भिक्षु सुबोधानन्द तथा बिमलानन्द महास्थबिरहरुको ४५ दिनको पुण्यतिथिको दिन दिवंगत द्वय भिक्षुको निर्वाण कामना गर्दै श्रद्धाञ्जली सभा सन्पन्न गरिएको छ ।

उक्त श्रद्धाञ्जली सभामा विगत ३३ बर्ष देखि निरन्तर रुपमा बोधिसत्व सिद्धार्थ राजकुमारको जन्मभूमि लुम्बिनीमा रही पश्चिम क्षेत्रमा बुद्धधर्म प्रचार प्रसारार्थ योगदान पुर्‍याउनु हुने दिवंगत भिक्षु विमलानन्द महास्थविरको बारेमा कार्यक्रम सभाका अध्यक्ष श्री देवेन्द्रराज शाक्यले प्रकाश पार्नु भएको थियो भने धर्मोदय शाखा सभाका अध्यक्ष श्री बिद्या देवी शाक्यले दिवंगत संघनायक सुबोधानन्द महास्थविरको जीवनी बारे प्रकाश पार्नु भएको थियो । बिहार सञ्चालन समितिका अध्यक्ष श्री संघरत्न बज्राचार्यले दिवंगत द्वय महास्थविरप्रति श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दै कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो ।

बार्षिकोत्सव तथा गुंलाधर्म सम्पन्न

पाल्पा, तानसेनस्थित आनन्द बिहारमा पाल्पा ज्ञानमाला संघको ५९ औं वार्षिकोत्सव तथा गुंलाधर्म कार्यक्रम बिहारको प्रांगनमा प्रमुख अतिथी भिक्षु धम्मज्योति तथा अतिथीहरुमा अन्तराष्ट्रिय भिक्षुणी संघ नेपालका उप-सचिव भिक्षुणी सुजाता, शान्तिवतीको पनि उपस्थित रहेको उक्त कार्यक्रम संघका सभापति सर्जलाल सभापतित्वमा सुसम्पन्न भएको छ ।

बौद्ध चारित्र अनुसार पञ्चशील समादान पश्चात बुद्धपूजा एवं ज्ञानमाला भजन गरी कार्यक्रमको शुरुवात गरिएको थियो । तत् पश्चात बिधिवत रुपमा उपाध्यक्ष राजेन्द्रमुनि शाक्यले स्वागत भाषण पछि शुरु भएको उक्त कार्यक्रममा संघको वार्षिक प्रतिवेदन तथा आय-व्यय प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको थियो । सोही अवसरमा ज्ञानमाला संघबाट अन्तराष्ट्रिय भिक्षुणी संघलाई बिहारका निम्ति जग्गाधनी लालपूर्जा र साँचो हस्तान्तरण गरिएको थियो ।

उक्त कार्यक्रमको अवसरमा आनन्द बिहार भवन निर्माणको लागि आर्थिक सहयोग दिनुहुने दाताहरुको नामाङ्कित शिलापत्र

आकर्षक व्याजदर मुद्दतीमा

वार्षिक व्याजदर

१२%

अवधि

व्याजदर

१ वर्ष

११.००%

२ वर्ष

११.५०%

३ वर्ष

१२.००%

अवधि निक्षेप

व्याजदर

६ महिना

८.५०%

१ वर्ष

१०.००%

साधारण बचत ७.००%

यस संस्थासँग आवद्ध संस्थाहरू:-

गुण सिनेमा प्रा.लि.

ग्वार्को, ललितपुर, फोन नं. ५५२०६६८, २२२०१००

गुण ज्यास पसः

पुल्चोक, ललितपुर, फोन नं. ५५२५१०५, ५५३४१४८
भेडासिं, काठमाडौं, फोन नं. ४२४४४४२

गुण विल्डर्स एण्ड डेभलपर्स प्रा. लि.

मिन भवन, बानेश्वर, काठमाडौं, फोन नं. ४४७७२९४

गुण को-अपरेटिभ लि.

Guna Co-operative Ltd.

Min Bhawan, New Baneshwor, Kathmandu
Tel: 4482018, 2112199, Fax: 977-14477294

गुण मल्टिपरपोज को-अपरेटिभ लि.

Guna Multipurpose Co-operative Ltd.

Pulchowk, Lalitpur, Nepal, Tel: 5555590, Fax: 977-1-5555591

सुरक्षित लगानी आकर्षक व्याजदर तथा उच्चस्तरिय सेवाको निरन्तरता

